

**Shoqata Kosovare e të Shurdhërve
Udruženje Gluvih Kosova
Kosovar Association of the Deaf**

**Manual
Të drejtat e njeriut dhe gjuha e shenjave
në Republikën e Kosovës**

Vëllimi I

**Autor
Habit Hajredini**

Gusht 2011

Manual

Të drejtat e njeriut dhe gjuha e shenjave në Republikën e Kosovës

Ky manual është prodhuar nga projekti i financuar nga Agjensioni Cek për Zhvillim dhe Ministria e Punëve të Brendshme e Republikës Çeke Brenda kornizës së Programit Cek për Zhvillim dhe Bashkëpunim

Human rights and sign language in the Republic of Kosovo

"This manual was produced within a project funded by the Czech Development Agency and Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic within the framework of the Development Cooperation Program of the Czech Republic"

Autor :

Habit Hajredini

Gusht 2011

Vëllimi I

Hyrje	3
Qëllimi i publikimit të manualit	4
Synimi	4
ZHVILLIMI I TË DREJTAVE TË NJERIUT NË KOSOVË	5
Çka janë të drejtat e njeriut.....	6
Kushtetuta e Republikës së Kosovës	6
Politikat e Qeverisë.....	8
Ligji Kundër Diskriminimit	8
Strategjia dhe plani i veprimit për të Drejtat e Njeriut në Republikën e Kosovës 2009-2011	9
Strategjia dhe Planin Nacional të Veprimit për të Drejtat e Fëmijëve 2009-2013.....	10
Strategjia për Integrimin e Komuniteteve Roma, Ashkali dhe Egjiptas 2009 - 2015 dhe Planin i Veprimit i Strategjisë për Integrimin e Komuniteteve Romë, Ashkali dhe Egjiptas 2009-2015.....	11
Planin Kombëtar i Veprimit për personat me Aftësi të Kufizuar 2009-2011	11
Ligji për Arsimin Fillor dhe të Mesëm në Kosovë	12
Ligji për Shëndetësi në Kosovë Nr. 2004/4	12
Mekanizmat institucionalë për të drejtat e njeriut	13
Mekanizmat Institucional për Personat me Aftësi të Kufizuar në Republikën e Kosovës	17
Raportimi për zbatimin e Konventave Ndërkombëtare	18
Promovimi për të drejtat e njeriut	19
Progresi, Sfidat dhe Rekomandimet mbi përmirësimet që duhen bërë për zbatimin dhe respektimin më të mirë të të drejtave të njeriut në Kosovë:	20
Rekomandimet.....	20
Instrumentet ndërkombëtare për mbrojtjen e Personave me aftësi të Kufizuara Konventa për të Drejtat e Personave me aftësi të Kufizuara dhe protokollin fakultativ.....	22
Mbi gjuhët e shenjave	25
Instrumentet ndërkombëtare për gjuhën e shenjave	27
Rekomandime nga mekanizmat Evropian për njohjen e gjuhës së shenjave	28
Praktika të mira dhe shembuj në Evropë	28
Njohja e gjuhës së shenjave frenge.....	28
Financimi dhe trajnimi i interpreteve	29
Gjuha e shenjave në shkollë	29
E drejta në informim	29
Telekomunikimi.....	30
Trajnim për prindër.....	30
Gjuha e shenjave Kosovare dhe Komuniteti i Shurdhër.....	31
Statistikat	31
Organizimi i të Shurdhërve.....	31
Raport mbi statusin e personave të shurdhër në Republikën e Kosovës	32
Rekomandimet e dalura nga Raporti për statusin e personave të Shurdhër të Kosovës:	35
Komunikimi dhe interpreti i gjuhës së shenjave.....	36
Pse nevojiten interpretët e gjuhës së shenjave?	36
Ku do të duhej të angazhohej një interpret i gjuhës së shenjave?.....	37
Cili është roli i interpretit të gjuhës së shenjave?	37

Si të punohet me interpretët e gjuhës së shenjave?.....	38
Pse nuk duhet kontraktuar një interpret të patrajnuar?.....	38
Kodi i Sjelljes Profesionale të Interpretëve.....	38
Procesi për zyrtarizimin e gjuhës së shenjave në vendet e ndyshme dhe Republikën e Kosovës	39
Procesi i Zyrtarizimit të gjuhës së shenjave në Republikën e Kosovës:.....	39
Gjuhët e shenjave.....	40
Gjuha natyrore e shenjave (sistemet shenjë).....	40
SHTOJCË	Error! Bookmark not defined.
Shënime për Autorin.....	41

Hyrje

Shumica e gjuhëve të shenjave janë reciprokisht të pakuptueshëm. Gjuhët e shenjave nuk kanë të njëjtin fjalor ose sintaksë si gjuhë e folur e të njëjtës zonë gjeografike. Ato janë të pavarura nga gjuhët e folura rreth tyre dhe kanë evoluar në komunitetet e shurdhura (si gjuhë endogjene). Për shembull, për dallim nga gjuhët e folura, Gjuha e shenjave amerikane ka shumë ngjashmëri me gjuhen e shenjave frënge, pastaj edhe me atë britaneze. Arsyeja është si më poshtë: Shkolla e parë për të shurdhër u themelua në Paris, gjatë shekullit të tetëmbëdhjetë, ku mësuesit mësonin gjuhen e shenjave frënge. Në 1816 mësuesi amerikan Thomas Gallaudet udhëtoi për në Paris për të studiuar mënyrën franceze të mësimdhënies së gjuhës së shenjave. Ai u kthye në Shtetet e Bashkuara me mësuesin e shurdhër Laurent Clerc dhe së bashku hapën shkollën e parë amerikane për të shurdhër në Hartford, Connecticut, në 1817. Ata adoptuan metodën franceze, nënshkrimin për përdorim në klasat amerikane. Bashkimi i shenjave franceze me shenjat e përdorura nga populli amerikan i shurdhër në atë kohë formuar atë që tani quhet American Sign Language (ASL). Megjithatë, të ngjashme me gjuhët e folura, gjuhët shfaqin shenja të njëjtit lloj të variacionit: variacione sipas rajonit, grup shoqëror apo etnik, gjendje sociale, moshe, dhe gjinisë. Si gjuhët e folura ashtu edhe gjuha e shenjave ka evoluar. Gjuhët e shenjave janë gjuha e parë ose e preferuara për shumë njerëz prelinguar të shurdhër dhe disa njerëz me vështirësi në të dëgjuar dhe të tjerët që rriten me anëtarë të familjes së shurdhër. Njerëzit të cilët janë të shurdhër ose me vështirësi dëgjimi zakonisht kanë një gjuhë të folur, si gjuhë të parë ose të preferuar. Megjithatë, ata mund të zgjedhin për të mësuar gjuhën e shenjave për ta lehtësuar komunikimin.

Edhe Republika e Kosovës është duke u angazhuar maksimalisht në realizimin dhe përmushjen e detyrimeve që ka si shteti më i ri në familjen e madhe botërore të shteteve demokratike për respektimin e të drejtave të njeriut.. Si shenjë e përkushtimit të saj në përmirësimin e respektimit dhe promovimit të drejtave të njeriut si një proces historike

shume i rëndësishem është edhe Zyrtarizimi i gjuhës shenjave në Kosove, vendim i marrë nga Qeveria e Republikës së Kosovës me 27 Shtator 2010 , duke u bërë kështu vendi i parë në Ballkan që bënë një hap të tillë. Me rastin e zyrtarizimit të gjuhës së shenjave nga ana e Qeverisë një rol të rëndësishëm ka luajtur edhe Shoqata e të Shurdhërve të Kosovës e cila ka punuar shumë ngushtë me Zyrën për Qeverisje të Mirë përgjatë gjithë procesit.

Qëllimi i publikimit të manualit

Qëllimi i publikimit të këtij manuali është që të ofrojë një pasqyrë reale për atë se çka janë të drejtat e njeriut konkretisht të drejtat e personave me aftësi kufizuara me theks të veçantë të drejtat e personave të shurdhër, sa mbrohen ato me bazë ligjore dhe sa zbatohen ato.. Si i tillë ky manual do të ofrojë një mjet të rëndësishëm i cili do të nxisë organizatat e ndryshme qeveritare dhe joqeveritare për të bashkëpunuar me qeverinë në hartimin e politikave përkatëse që çojnë drejt zgjidhjeve së problemeve, që kjo kategori ka, si e vetmja mënyrë e të vepruari drejt konkretizimit dhe zgjedhjes së problemeve.

Njëherit ky manual do të shërbej edhe si një udhëzues për qytetarët në përgjithësi rreth detyrave dhe obligimeve që shteti ka në ofrimin e shërbimeve ndaj tyre, cilësinë e këtyre shërbimeve si pjesë e parimeve të konventave dhe standardeve ndërkombëtare për të drejtat e njeriut. Po ashtu ky manual ofron edhe një pasqyrë të shkurtër rreth realizimit të të drejtave të tyre pa diskriminim për të gjithë.

Synimi

Ky manual ka si synim përmirësimin e politikave të qeverisë sa i përket të drejtave të njeriut dhe gjuhës së shenjave si dhe të rrisë ndërgjegjësimin e qytetarëve të shurdhër në zgjedhjet e rëndësishme publike. Ky manual do të ofroi një pasqyrë për një shoqëri të barabartë dhe pa diskriminim, duke u bazuar në politika dhe në praktikat më të mira evropiane dhe ato ndërkombëtare për të drejtat e njeriut. Publikimi i këtij manuali do të mundësoi rritjen e përfshirjes dhe inkurajimit të shoqërisë civile në mbrojtjen, promovimin dhe respektimin e të drejtave të njeriut dhe të drejtave të personave me aftësi të kufizuara në përgjithësi.

ZHVILLIMI I TË DREJTAVE TË NJERIUT NË KOSOVË

Viteve të fundit janë bërë përparime të mëdha në aspektin e zbatimit të të drejtave të njeriut në Republikën e Kosovës. Sidoqoftë edhe përkundër këtyre përparimeve ende ka shumë punë dhe vend për përmirësimin e respektimit të të drejtave të njeriut, në mënyre që shkalla e realizimit të tyre të jetë sipas standardeve të pranuara ndërkombëtarisht.

Sfidat e të drejtave të njeriut në Kosovë kanë të bëjnë me të drejtat civile, politike, ekonomike, sociale dhe kulturore, dhe prekin si komunitetin shumicë, ashtu edhe komunitetet pakicë. Këto sfida që kanë ndikim në të drejtat e njeriut, janë të një natyre komplekse dhe lidhen me aspekte të ndryshme, qoftë ato lidhur me mungesën dhe moszbatueshmërinë adekuate të legjislacionit, apo ato lidhur me mungesën e mekanizmave të përshtatshëm dhe kufizimeve buxhetore.

Është e vështirë të bëhet një analizë e plotë e gjendjes të së drejtave të njeriut në Kosovë, dhe kjo për shkak të disa faktorëve dhe rrethanave si mungesa e të dhënave të përshtatshme, zbatimit të aktiviteteve shpesh të fragmentuara dhe të pakoordinuara ndër-institucionale, mungesa e fondeve dhe kapaciteteve njerëzore etj.

Çka janë të drejtat e njeriut

Të drejtat e njeriut janë prioritet moral dhe politik dhe një institut kyç kushtetues dhe ligjor në secilën shoqëri moderne demokratike. Përveç kësaj, të drejtat e njeriut janë bosht i vlefshëm i cili mundëson një qasje njerëzore jo vetëm ndaj shtetit, ligjit, rendit publik, por gjithashtu edhe ndaj shoqërisë civile.

Shtetet e përparuara sot kanë një synim të qartë, që të jenë pjesë e vendeve të botës së përparuar, dhe konsiderojnë që ekzistojnë vlera fundamentale që duhen të jenë esenciale në shekullin e 21. Këto vlera përfshijnë lirinë, barazinë, solidaritetin, tolerancën dhe ndarjen e përgjegjësisë.

Respekti për të drejtat e njeriut dhe lirive themelore, respekti për të drejta të barabarta të të gjithëve, pa marre parasysh racën, gjininë, gjuhën apo religjionin, dhe bashkëpunimi ndërkombëtar për të zgjidhur problemet të karakterit ekonomik, social, kulturor dhe humanitar, janë parime që udhëheqin vendet dhe shoqëritë e lira dhe demokratike përgjatë tërë procesit të zhvillimeve globale.

Pëfundimisht, zbatimi i të drejtave të njeriut është koncept i përgjegjësisë së shtetit për të drejtat që duhet të respektohen dhe ofrohen, dhe kjo përgjegjësi i takon pikësëpari qeverisë së një vendi. Kjo siguron pastaj përmiresim të jetës së qytetareve, dhe zhvillim të vendeve.

Kushtetuta e Republikës së Kosovës

Republika e Kosovës në Kushtetutën e saj, ka përfshirë instrumentet kryesore ndërkombëtare të cilat i referohen mbrojtjes dhe respektimit të të drejtave të njeriut, dhe te njëjtat janë drejtpërdrejt të aplikueshme në Kosovë. Me këtë hap ajo ka shprehur gatishmërinë dhe vullnetin e mirë politik që të marrë përsipër që t'i përmbushë obligimet ndërkombëtare të cilat sigurojnë realizimin e të gjitha të drejtave themelore e të patjetërsueshme për të gjithë qytetarët e Republikës së Kosovës.

Në 17 shkurt 2008, Kuvendi i Kosovës miratoi shpalljen e pavarësisë duke e deklaruar Kosovën shtet të pavarur sovran si dhe duke paraqitur aspiratat për të ndërtuar një shtet

të lirë e demokratik ku do të vihen në jetë e respektohen standardet më të larta ndërkombëtare të të Drejtave të Njeriut si dhe ku të gjitha komunitetet do të mund të jetojnë pa frikë, të gëzojnë mundësi të barabarta dhe ta ndjekin vizionin e ndërtimit të së ardhmes së përbashkët. Këto aspirata u reflektuan në Kushtetutën e Republikës së Kosovës e cila u miratua në 9 prill 2008 dhe hyri në fuqi në 15 qershor 2008.

Institucionet e Republikës së Kosovës, kanë pranuar nevojën për krijimin e instrumenteve ligjore dhe mekanizmave institucionale që sigurojnë ndërtimin e një shoqërie ku do të mbretëroj qasja dhe barazia e plotë për të gjithë qytetarët pa dallim, duke i dhënë rëndësi të veçantë përkrahjes së bashkëjetesës, mbrojtjes së të drejtave të njeriut, dhe përfaqësimit të drejtë të të gjithë qytetarëve të Kosovës në procesin e ngritjes dhe zhvillimit të institucioneve demokratike dhe vetëqeverisese.

E drejta për qasje të barabartë dhe barazi para ligjit, si dhe mbrojtja kundër diskriminimit, është e drejtë univerzale e njohur dhe e pranuar edhe me një varg instrumentesh ndërkombëtare .

Republika e Kosovës ka përfshirë në Kushtetutën e saj (neni 22), Deklaratën Universale për të Drejtat e Njeriut; Konventën Europiane për Mbrojtjen e të Drejtave dhe Lirive Themelore të Njeriut dhe protokollet e saj; Konventën Ndërkombëtare për të Drejtat Civile e Politike dhe Protokollet e saj; Konventën Kornizë të Këshillit të Europës për Mbrojtjen e Pakicave Kombëtare; Konventën për Eleminimin e të gjitha Formave të Diskriminimit Racor; Konventën për Eleminimin e të gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Gruas; Konventën për të Drejtat e Fëmijës; si dhe Konventën kundër Torturës dhe Trajtimeve e Ndëshkimeve të tjera Mizore, Jonjerëzore dhe Poshtëruese.

Marrëveshjet dhe instrumentet ndërkombëtare përbëjnë pikën më të gjerë të referencës ligjore për të garantuar të drejtat dhe liritë e njeriut, dhe kanë prioritet në rast konflikti ndaj dispozitave dhe akteve të tjera të institucioneve publike.

Politikat e Qeverisë

Qeveria e Republikës së Kosovë është duke krijuar mekanizma dhe infrastrukturë të nevojshme ligjore për mbrojtjen dhe promovimin e të drejtave të njeriut, konform standardeve evropiane dhe ndërkombëtare.

Janë bërë përparime domethënëse në harmonizimin e legjislacionit dhe kompletimin e infrastrukturës ligjore, si dhe në krijimin e mekanizmave institucionalë për të komunikuar dhe koordinuar politikat, programet dhe proceset në lidhje me çështjet e të drejtave të njeriut brenda institucioneve të Republikës së Kosovës. Kjo ka bërë të mundur një lehtësim të realizimit të të drejtave të njeriut për të gjithë qytetarët e Kosovës pa dallim, dhe ka ofruar mundësi të barabarta për pjesëmarrje aktive në përcaktimin e politikave publike dhe aktiviteteve ekzekutive.

Si më poshtë janë të listuara dokumentet strategjike të miratuar nga Qeveria e Republikës së Kosovës, dhe të cilat janë në proces të zbatimit:

Ligji Kundër Diskriminimit

Qeveria e Kosovës në vitin 2003, ndërmori iniciativën për hartimin e Ligjit kundër Diskriminimit. Ky ligj është përgaditur për një kohë relativisht të gjatë, dhe puna rreth hartimit të tij është koordinuar me ekspert vendorë dhe ndërkombëtarë, përfaqësues të OSBE-së dhe UNMIK-ut, strukturave të tjera vendore dhe ndërkombëtare, si dhe përfaqësuesve të shoqërisë civile të të gjitha komuniteteve.

Pas miratimit të Ligjit kundër Diskriminimit nga Kuvendi i Kosovës, dhe pas amandamenteve shtesë me dt.30 Korrik 2004, ligji u shpallë nga Perfaqësuesi Special i Sekretarit të Përgjithshëm (PSSP) me 20 Gusht 2004.

Ligji Kundër Diskriminimit hyri në fuqi një muaj pas shpalljes nga ana e PSSP. Ligji kundër Diskriminimit është i bazuar drejtpërdrejtë në Direktivën e Këshillit të Unionit Evropian NR.2000/43, lidhur me implementimin e trajtimit të barabartë të të gjithë personave pa dallim: përkatësisë racore e etnike, i njëjti është zgjeruar edhe me mbrojtjen e kategorive të tjera si: gjinisë, moshës, mendimit apo bindjes politike,

përkatësisë kombëtare, përkatësisë fetare, personave me aftësi të kufizuara, etj., si dhe duke iu përshtatur rrethanave dhe specifikave të shoqërisë Kosovare. Qëllimi kryesor i këtij ligji është: parandalimi dhe luftimi i të gjitha formave të diskriminimit, si dhe ngritja e shkallës së barazisë efektive, dhe realizimi i trajtimit të barabartë i të gjithë qytetarëve të Kosovës para ligjit. Ligji kundër Diskriminimit i ofron mbrojtje të gjithë personave fizik dhe juridik, të sektorit publik dhe privat, pa dallim në fushat si: punësimi, pagesa, largimit nga puna, anëtarësimi dhe përfshirja në organizata të punëtorëve, mbrojtjen sociale duke përfshirë edhe skemën e ndihmës sociale, sigurimin social, mbrojtjen shëndetsore, arsimimin, qasjes në vendbanim dhe forma tjera të pronës (prona e luajtshme dhe ajo e paluajtshme), qasje në furnizimin e të mirave materiale dhe shërbimeve tjera, qasjen e barabartë para ligjit dhe organeve të drejtësisë, si dhe çdo të drejtë tjetër që garantohet me ligjet në fuqi.

Strategjia dhe plani i veprimit për të Drejtat e Njeriut në Republikën e Kosovës 2009-2011¹

Në kuadër të përpjekjeve të vazhdueshme për përmirësimin dhe ngritjen e mirëqenies së qytetarëve të saj, Qeveria e Republikës së Kosovës me datën 03 dhjetor 2008 ka aprovuar Strategjinë dhe Planin e Veprimit për të Drejtat e Njeriut në Republikën e Kosovës 2009-2011.

Strategjia dhe Planin i Veprimit për të Drejtat e Njeriut në Republikën e Kosovës 2009-2011 është hartuar nën koordinimin e Zyrës së Kryeministrit të Republikës së Kosovës / Zyrës për Qeverisje të Mirë, dhe nëpërmjet një bashkëpunimi të ngushtë me shumë aktorë të rëndësishëm të fushës së të drejtave të njeriut në Kosovë dhe me institucione ndërkombëtare të kësaj fushe. Strategjia dhe Planin i Veprimit për të Drejtat e Njeriut në Republikën e Kosovës është një dokument që ofron hapat e nevojshëm që duhet ndërmarrë për të përmirësuar zbatimin, promovimin dhe mbrojtjen e të drejtave të njeriut, si dhe përhapjen e njohurive për të drejtat e njeriut në Kosovë.

¹ Vendimi nr.13/46, date 03.12.2008, Miratohet Strategjia dhe Planin i Veprimit për të Drejtat e Njeriut në Republikën e Kosovës 2009 – 2011.

Strategjia për të Drejtat e Njeriut e shoqëruar nga Plani i Veprimit për të Drejtat e Njeriut synon të zbatojë të drejtat e njeriut në Kosovë, konform standardeve ndërkombëtare, t'i nxisë dhe mbrojë ato, si dhe t'i informojë sa më mirë qytetarët e Kosovës lidhur me drejtat e tyre. Strategjia shërben si një dokument që parashtron një politikë efektive, të qëndrueshme dhe të koordinuar në fushën e të drejtave dhe që është hartuar në mënyrë të qartë duke paraqitur objektiva reale dhe të zbatueshme.

Strategjia dhe Plani Nacional të Veprimit për të Drejtat e Fëmijëve 2009-2013²

Qeveria e Republikës së Kosovës gjithashtu ka bërë përpjekje që të punoj në ngritjen e një niveli të jetesës më të mirë për të gjithë fëmijët në Kosovë, duke e konceptuar si standard fundamental për një shoqëri demokratike.

Me këtë qëllim, dhe në mënyrë që t'i përgjigjet sfidave të reja kombëtare dhe ndërkombëtare në fushën e të drejtave të fëmijëve, Qeveria e Republikës së Kosovës ka hartuar Strategjinë dhe Planin Nacional për të Drejtat e Fëmijëve për vitet 2009-2013. Kjo nismë është zhvilluar në bashkëpunim të ngushtë me një spektër të gjërë partnerësh dhe reflekton konsensusin në shkallën e fushave prioritare për fëmijët.

Qeveria e Kosovës me këtë Strategji synon të arrijë standarde ndërkombëtare të të drejtave të fëmijëve të përcaktuara me Konventën për të Drejtat e Fëmijës, dhe po ashtu të ndihmojë në përmirësimin e efektivitetit në mekanizmat që tanimë ekzistojnë dhe të garantojë se normat e pranuar mbi të drejtat e fëmijëve zbatohen dhe respektohen.

² Vendimi nr. 07/69, date 19.06.2009, Miratohet Strategjia dhe Plani Nacional i Veprimit për të Drejtat e Fëmijëve në Republikën e Kosovës 2009-2013;

Strategjia për Integrimin e Komuniteteve Roma, Ashkali dhe Egjiptas 2009 - 2015³ dhe Plani i Veprimit i Strategjisë për Integrimin e Komuniteteve Romë, Ashkali dhe Egjiptas 2009-2015⁴

Në kuadër të përkushtimit për të garantuar një jetë sa më të mirë të të gjitha komuniteteve, Republika e Kosovës i kushton vëmendje të veçantë komunitetit romë ashkali dhe egjiptas të cilat njihen zyrtarisht si komunitete të veçanta nga shteti i Republikës së Kosovës.

Strategjia, në radhë të parë adreson, përmirësimin e gjendjes së komuniteteve romë, ashkali dhe egjiptase që jetojnë në Kosovë, dhe në të njëjtën kohë ofron edhe zgjidhje dhe rekomandime për re-integrimin e personave të kthyer. Vetëm në hapin e dytë, pas përmirësimit të gjendjes së këtyre komuniteteve dhe pas rritjes së kapacitetit të tyre integruar, komunitetet do të jenë në gjendje të pranojnë garantojnë kushte të përshtatshme për një numër të konsiderueshëm të personave të kthyer.

Procesi i kthimit si dhe procesi i pajtimit dhe krijimit të një klime sa më tolerante dhe dialogu ndëretnik në Kosovë, ku respektohen në mënyrë rigoroze të drejtat dhe liritë e minoriteteve tregojnë gatishmërinë e Republikës së Kosovës t'i pranojë qytetarët e saj romë, ashkali dhe egjiptas.

Plani Kombëtar i Veprimit për personat me Aftësi të Kufizuar 2009-2011⁵

Qeveria e Republikës së Kosovës në mënyrë të vendosur ka theksuar se një nga angazhimet kryesore të saj ka qenë hartimi dhe zbatimi i politikave anti-diskriminuese, të cilat garantojnë të drejta dhe mundësi të barabarta për të gjithë qytetarët e saj pavarësisht nga mosha, gjinia, etnia, religjioni, raca, kufizimet e aftësisë etj. Hartimi dhe aprovimi i Planit Kombëtar të Veprimit për Personat me Aftësi të Kufizuara për vitet 2009 – 2011 është një nga hapat e rëndësishëm drejt përmbushjes së këtij zotimi. Në këtë

³ Vendimi nr. 20/ 48, data 24.12.2008, miratohet Strategjia e Integritit të Komuniteteve Roma, Ashkali dhe Egjiptas 2009 - 2015

⁴ Vendimi nr. 03/ 100, data 23.12.2009, miratohet Plani I Veprimit të Strategjisë për Integrimin e Komuniteteve Roma, Ashkali dhe Egjiptas 2009 - 2015

⁵ Vendimi nr. 02/62, date 20.04.2009, Miratohet Plani Kombëtar i Veprimit për Personat me Aftësi të Kufizuara i Republikës së Kosovës 2009 – 2011,

plan janë përcaktuar parimet fundamentale për hartimin dhe zbatimin e politikave të qëndrueshme kombëtare me qëllim të sigurimit të mundësive që njerëzit me aftësi të kufizuara të jenë pjesëmarrës aktiv dhe të pavarur në të gjitha fushat e jetës sociale në Republikën e Kosovës.

Qëllimi i përgatitjes së këtij plani ka qenë përmirësimi i cilësinë së jetës së Personave me Aftësi të Kufizuara në Republikën e Kosovë dhe po ashtu përmbushja e obligimeve shtetërore që Kosova i ka për respektimin e Konventave ndërkombëtare për të drejtat e njeriut, për të drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara (PAK), e që janë në mesin e parakushteve që Kosova të lëvizë përpara në procesin e integritimit evropian.

Ky dokument strategjik është një mjet i rëndësishëm në kuadër të përpjekjeve të Qeverisë së Republikës së Kosovës për të krijuar politika më efikase, të qëndrueshme dhe të bashkërenduara në fushën e të drejtave të personave me aftësi të kufizuara.

Ligji kundër Diskriminimit në Kosovë Nr.2004/ 3 - është i bazuar në parimin e trajtimit të barabartë, dhe ndalon diskriminimin direkt ose indirekt ndaj ndonjë personi për shkak të aftësisë së kufizuar mendore ose fizike.

Ligji për Arsimin Fillor dhe të Mesëm në Kosovë

UNMIK/REG/2002/19 - garanton qasje dhe vijim në të gjitha nivelet e arsimit fillor dhe të mesëm në Kosovë pa diskriminim direct ose indirekt për shkak të dëmtimit fizik, intelektual ose ndonjë dëmtimi tjetër, dhe u garanton nxënësve dhe fëmijëve nën moshën e detyrueshme për shkollim (të cilët kanë gjuhën e shenjave si gjuhë të tyre të parë) shkollim përmes përdorimit të shenjave.

Ligji për Shëndetësi në Kosovë Nr. 2004/4

Është i bazuar në barazinë e të gjithëve dhe garanton qasje të plotë në kujdesin shëndetësor në të gjitha nivelet dhe për të gjithë qytetarët përfshirë qasjen e lehtë në kujdesin shëndetësor për personat me aftësi të kufizuar, dhe garanton trajtimin pa pagesë për personat me aftësi të kufizuar.⁶

⁶ Broshura, diskriminimi në bazë të aftësisë së kufizuar në Kosovë, publikuar nga ZQM/ZKM

Mekanizmat institucionale për të drejtat e njeriut

Në aspektin e krijimit të mekanizmave institucionale që merren me respektimin dhe mbrojtjen e të drejtave të njeriut, janë bërë përparime të mëdha, duke bërë të mundur në këtë mënyrë krijimin dhe funksionimin e një varg mekanizmash.

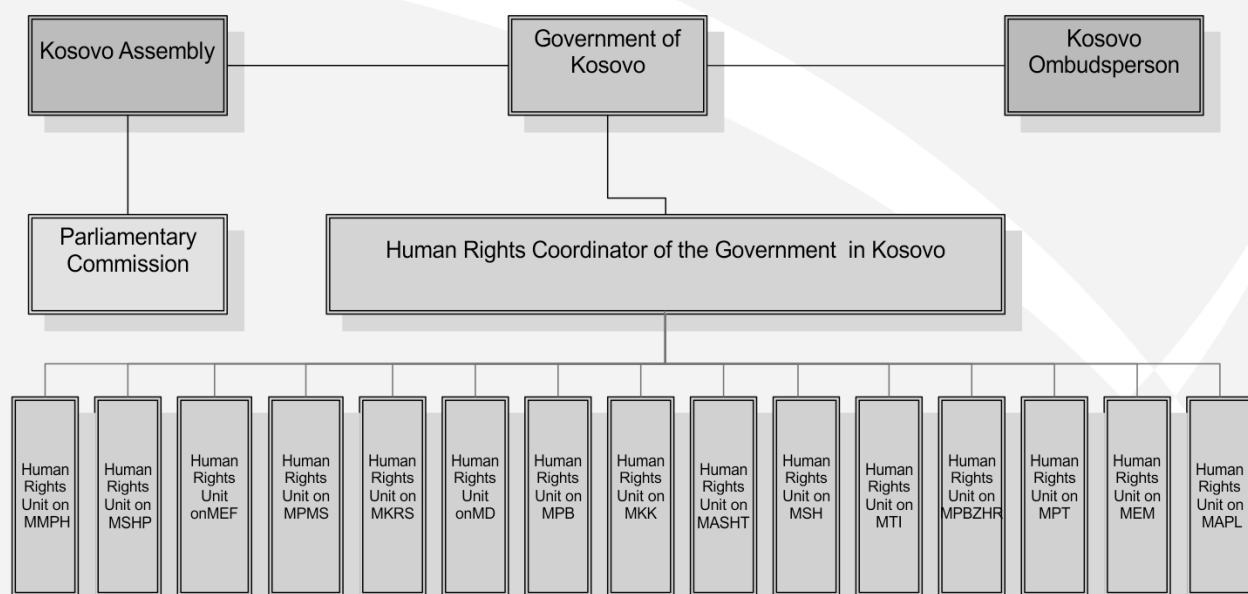
Kushtetuta e Republikës së Kosovës - ndalon diskriminimin në bazë të aftësive të kufizuara.

Në kuadër të Kuvendit të Republikës së Kosovës funksionon :

Komisioni Parlamentar për të Drejtat e Njeriut, Barazi Gjinore, për Persona të Pagjetur dhe Peticione.

Në kuadër të Zyrës së Kryeministrit funksionon : Zyra Këshillëdhënëse për Qeverisje të Mirë, të Drejtat e Njeriut, Mundësi të Barabarta dhe Çështje Gjinore (ZQM). Zyra për Qeverisje të Mirë u krijua me Rregulloren Nr. 2001/19 mbi Degën e Egzekutivit dhe filloi punën në Mars 2002. Mandati dhe funksionet e saj përkrahin, ndërmjet të tjerash, me fjalët, mbikqyrë dhe këshillon ministrat, shqyrton projektregulloret e përgatitura nga Dega e ekzekutivit, shqyrton politikën e veprimit të Degës së Ekzekutivit, krijon organe këshillëdhënëse, përkrah vendimarrjen demokratike brenda Qeverisë, sipas nevojës, shqyrton dosjet dhe dokumentet e Qeverisë..., dhe të tjera të ngjashme.

Institutional Mechanism Human Rights In Kosovo

Page 1

Me qëllim të koordinimit dhe bashkëpunimit ndër qeveritarë për të drejtat e njeriut, Kryeministri i Qeverisë së Republikës së Kosovës, me datën 13.05.2009 ka marrë vendim dhe ka emëruar Koordinatorin Nacional për të drejtat e njeriut në Qeverinë e Republikës së Kosovës. Koordinatori në bazë të vendimit të Kryeministrit, do të bashkëkoordinoj punët me Njësitë për të Drejtat e Njeriut në ministritë e linjës, me qëllim të promovimit dhe mbrojtjes së të Drejtave të Njeriut në Republikën e Kosovës. Gjithashtu koordinatori bashkëkoordinon aktivitetet lidhur me raportimin e Qeverisë së Kosovës për mekanizmat ndërkombëtare për të drejtat e njeriut-lidhur me zbatimin e instrumenteve ndërkombëtare, të cilat janë drejtpërdrejtë të zbatueshme në Republikën e Kosovës.

Qeveria e Republikës së Kosovës ka krijuar mekanizmat e nevojshëm si në nivelin qendror po ashtu edhe në nivelin Lokal të Qeverisjes, të cilët do të kenë përgjegjësinë të koordinojnë, zbatojnë, mbikëqyrin dhe raportojnë lidhur me zbatimin e Strategjisë dhe Planit të Veprimit për të Drejtat e Njeriut.

Në korrik 2005, Kryeministri i Kosovës nxori vendimin, për krijimin e Njësive për të Drejtat e Njeriut në secilën Ministri të Qeverisë së Kosovës. Kjo ishte një përpjekje e Qeverisë së Kosovës për krijimin e një mekanizmi të qëndrueshëm mbi të drejtat e njeriut, me një qëllim kryesor promovimin dhe mbrojtjen e tyre. Roli i Njësive për të Drejtat e Njeriut si në nivelin qendror po ashtu edhe në atë lokal të qeverisje në këtë proces është shumë i rëndësishëm. Njësitë për të drejtat e Njeriut në kuadër të ministrive dhe komunave, kanë përgjegjësin të ndihmojnë në zbatimin e dokumenteve të miratuara nga Qeveria dhe Kuvendi i Republikës së Kosovës.

Në këtë rast ato koordinojnë procesin e zbatimit të strategjive dhe planeve të veprimit, brenda për brenda ministrisë dhe komunave, në bashkëpunim me zyrat, departamentet, dhe drejtoratet përkatëse në kuadër të ministrisë dhe komunës, e kur e shofin të nevojshme edhe bashkëpunimin me OJQ-vendore, si dhe agjensione ndërkombëtare që veprojnë në Republikën e Kosovës, etj.

Kushtetuta e Republikës së Kosovës garanton funksionimin e Institucionit të Avokatit të Popullit si institucion i pavarur. Për të mundësuar një realizim sa më të mirë të të drejtave të njeriut, Njësia për të drejtat e njeriut në kuadër të ministrive dhe komunave, kanë përgjegjësinë për zbatimin e rekomandimeve të ombudspersonit. Ky bashkëpunim dhe koordinim i punës për respektimin e të drejtave të njeriut patjetër që ka dhënë rezultate konkrete.

Gjithashtu, Zyra për Qeverisje të mirë ka inicuar themelimin, dhe njeheresh shërben si sekretariat i shumë grupeve punuese ndërministrorë si:

Këshilli Nacional për Personat me Aftësi të Kufizuara ⁷.

Komiteti Ndërmintor për të Drejtat e Fëmijëve⁸

Grupi Ndërmintor Kundër Korrupsionit ⁹.

Grupi drejtues për monitorimin e zbatimit të Planit të Veprimit për personat me aftësi të kufizuara ¹⁰.

Grupi punues Qeveritar për hartimin e Raportit mbi zbatimin e Konventës për të Drejtat e Fëmijëve në Kosovë¹¹.

Grupi Punues për Zyrtarizimin e Gjuhës së shenjave ne Kosovë ¹²

Grupi i Punes për hartimin e Projekt/Programit dhe Planit të Veprimit për Parandalimin e Vetëvrasjeve dhe Vetëdëmtimit në Kosove¹³.

⁷ Vendim nr.08/46, date 03.12.2008, themelohet Keshilli Nacional per Personat me Aftesi te Kufizuara

⁸ Vendim nr. 07/46, date 03.12.2008, Themelohet Komiteti Nderminteror per te Drejtat e Femijeve;

⁹ Vendimi 04/13, date 27.03. 2008,

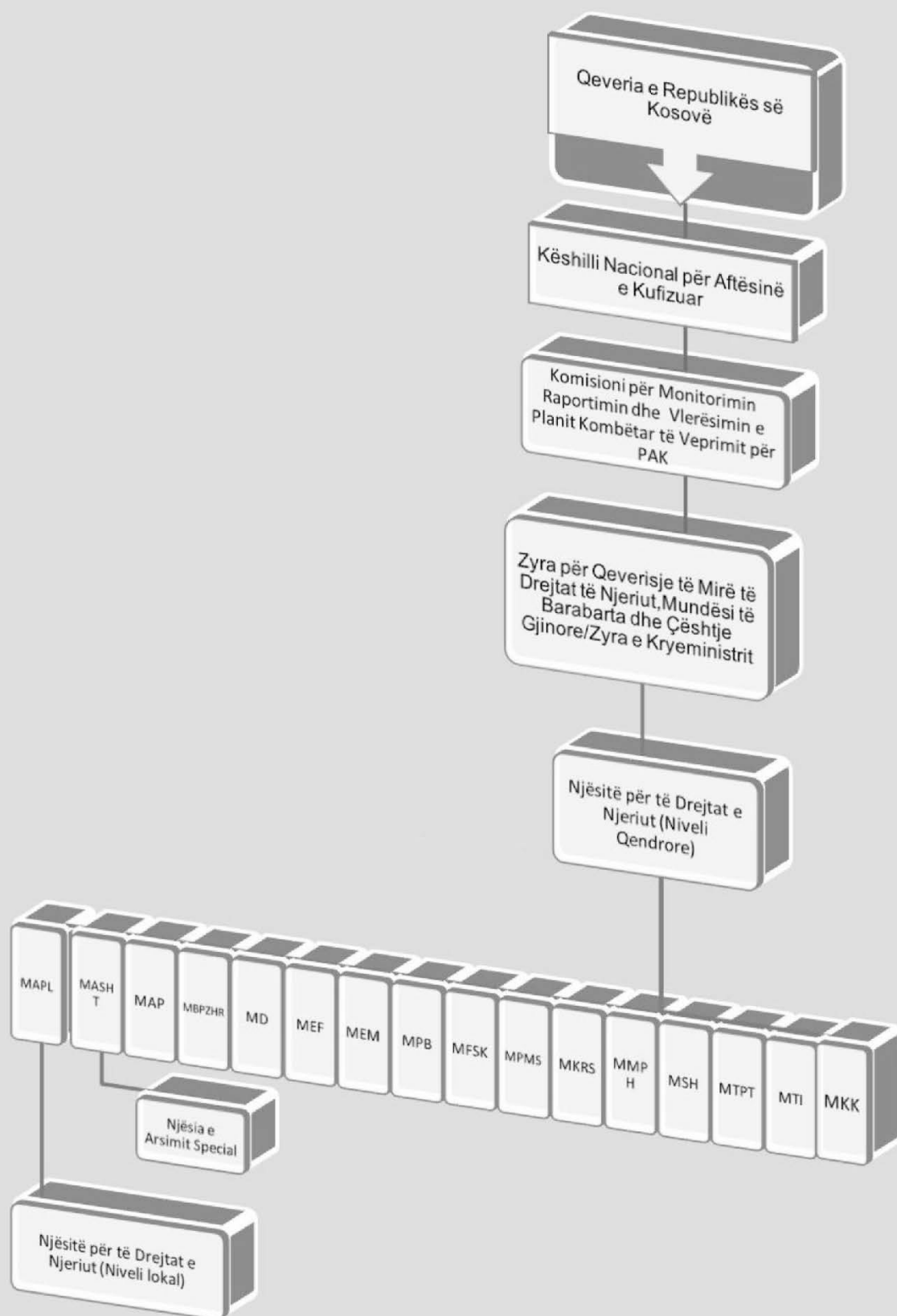
¹⁰ Vendim nr.48/2008, date 21.04.2008, Themelohet grupi Punues per hartimin e Planit Nacional per Perosnat me Aftesi te Kufizuara.

¹¹ Vendim nr.307/2009, date 12.10.2009, caktohet Grupi Punues Qeveritar pwr hartimin e Projekt/Raportit per zbatimin e KDF-se ne Kosove;

¹² Vendimi nr.07/1048, date 06.02.2007, Themelohet Grupi Punues per Zyrtarizimin e Gjuhes se Shenjave ne Kosove

¹³ Vendim nr.308/2009, date 26.10.2009, Caktohet Grupi Punues Qeveritar per hartimin Projekt/Programit te Qeverise se Republikes se Kosoves per parandalimin e Vetevrasjeve dhe Vetedemtimit ne Kosove 2010-2015;

Mekanizmat Institucional për Personat me Aftësi të Kufizuar në Republikën e Kosovës

Raportimi për zbatimin e Konventave Ndërkombëtare

Republika e Kosovës ka përfshirë në Kushtetutën e saj (neni 22), një varg të instrumenteve ndërkombëtare të të drejtave të njeriut si: Deklaratën Universale për të Drejtat e Njeriut; Konventën Evropiane për Mbrojtjen e të Drejtave dhe Lirive Themelore të Njeriut dhe protokollet e saj; Konventën Ndërkombëtare për të Drejtat Civile e Politike dhe Protokollet e saj; Konventën Kornizë të Këshillit të Europës për Mbrojtjen e Pakicave Kombëtare; Konventën për Eleminimin e të gjitha Formave të Diskriminimit Racor; Konventën për Eleminimin e të gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Gruas; Konventën për të Drejtat e Fëmijës; si dhe Konventën kundër Torturës dhe Trajtimeve e Ndëshkimeve të tjera Mizore, Jonjerëzore dhe Poshtëruese.

Marrëveshjet dhe instrumentet ndërkombëtare përbëjnë pikën më të gjerë të referencës ligjore për të garantuar të drejtat dhe liritë e njeriut, veçanërisht fëmijës, dhe kanë prioritet në rast konflikti ndaj dispozitave dhe akteve të tjera të institucioneve publike.

Me këtë hap, Republika e Kosovës ka treguar përkushtimin për të qenë pjesë e zhvillimeve demokratike, dhe në të njëjtën kohë ka marr përgjegjësi që dalin për zbatimin e këtyre instrumenteve ndërkombëtare. Në këtë drejtim Raportimet për Konventat ndërkombëtare janë pjesë integrale e punëve që bëjnë institucionet e Qeverisë së Kosovës në rrugën drejt respektimit më të mirë të të drejtave të njeriut.

Deri tani Republika e Kosovës ka raportuar, është në proces, apo ka përgatitur raporte për këto instrumente ndërkombëtare:

Paktin ndërkombëtar mbi të drejtat ekonomike , sociale dhe kulturore.

Konventën Kornizë të Këshillit të Europës për Mbrojtjen e Pakicave Kombëtare;

Konventën për Eleminimin e të gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Gruas;

Konventën për të Drejtat e Fëmijës;

Për gjatë gjithë procesit të raportimeve ndërkombëtare duhet pasur parasysh statusin aktual që ka Republika e Kosovës në raport me Organizatën e Kombeve të Bashkuara,

dhe duke qene se Kosova ende nuk eshte anetare e OKB, atëherë edhe mënyra dhe rruga e raportimit për konventat e të drejtave të njeriut është shumë e veçantë nga secili shtet tjetër. Sidoqoftë e rëndësishme është se Kosova ka shprehur vullnetin për të qenë pjesë e këtyre mekanizmave dhe për të zbatuar me perpikëri të gjitha standardet dhe normat ndërkombëtare të të drejtave të njeriut.

Promovimi për të drejtat e njeriut

Zyra për Qeverisje të Mirë, të Drejtat e Njeriut, Mundësi të Barabarta dhe Çështje Gjimore ka lansuar dhe zbatuar një varg fushatash vetedijesuese, hulumtime , publikime të dokumenteve për të drejtat e njeriut, dhe të cilat kishin për qëllim ngritje e vetedijes në mesin e zyrtarëve qeveritarë dhe publikut të gjerë lidhur me respektimin e të drejtave të njeriut në pergjithësi.

Konferenca për lansimin e Strategjisë dhe Planit të Veprimit për të Drejtat e Njeriut në Republikën e Kosovës (2009-2011)- Me qëllim të informimit të opinionit publik, Zyra e Kryeministrit të Republikës së Kosovës/Zyra për Qeverisje të Mirë, në bashkëpunim dhe përkrahjen e Misionit të OSBE-së në Kosovë, me dt 26 shkurt 2009 ka organizuan Konferencë për lansimin e Strategjisë dhe Planit të Veprimit për të Drejtat e Njeriut në Republikën e Kosovës (2009-2011). Në Konferencë morën pjesë përfaqësues të Institucioneve të Republikës së Kosovës, organizatave Joqeveritare, Agjensioneve vendore dhe ndërkombëtare si dhe mediat.

Publikimi i Strategjisë dhe Planit të Veprimit për të Drejtat e Njeriut në Republikën e Kosovës (2009-2011)-Strategjia dhe Planit i Veprimit për të Drejtat e Njeriut në Republikën e Kosovës (2009-2011), është publiku në formë të librit në të tri gjuhët (shqip, serbisht dhe anglisht), dhe i njëjti është shpërndarë në të gjitha ministritë dhe komunat e Republikës së Kosovës, agjensione ndërkombëtare dhe OJQ-të vendore të cilat përfaqësojnë interesat e shoqërisë civile.

Lansimi i web -faqes për të Drejtat e Njeriut- Zyra për Qeverisje të Mirë, ka lansuar web faqen për të Drejtat e Njeriut www.humanrights-ks.org, në të cilën mund të kenë qasje të gjithë qytetarët e Republikës së Kosovës, e në të cilën e janë të prezantuara të gjitha

dokumentet e hartuara në fushën e të drejtave të njeriut si Strategjitë, Planet e Veprimit, rregulloret, raportet, lligjet dhe udhëzimet administrative që mbrojnë respektimin e të drejtave të njeriut .

Në kuadër të zbatimit të aktiviteteve për përmirësimin e zbatimit të të drejtave të njeriut, është dizajnuar një program i veçantë që ka të bëjë me ngritjen e kapaciteteve brenda institucioneve qeveritare lidhur me të drejtat e njeriut. Ky program është zbatuar në bashkëpunim me organizata ndërkombëtare të të drejtave të njeriut që veprojnë në Kosovë.

Progresi, Sfidat dhe Rekomandimet mbi përmirësimet që duhen bërë për zbatimin dhe respektimin më të mirë të të drejtave të njeriut në Kosovë:

Me gjithë rezultatet e arritura, niveli i zbatimit të të drejtave të njeriut mbetet ende nën nivelin e dëshiruar. Pavarësisht nga disa iniciativa të sukseshme, objektivat e të gjitha strategjive nuk janë transmetuar në nivel të kënaqshëm në nivel qendror dhe lokal të qeverisjes, ose në disa institucione mungon informacioni ose nuk ka plane dhe iniciativa konkrete për zbatimin e tyre në praktikë.

Institucionet përgjegjëse për raportim, në kuadër të ministrive dhe komunave nuk kanë përvojë të mjaftueshme, lidhur me monitorimin dhe raportimin lidhur me zbatimin e dokumenteve strategjike. Të njëjtat përballen edhe me vështirësi me rastin e sigurimit të informacionit mbi aktivitete të cilat i kanë ndërmarrë departamente dhe drejtoratet brenda ministrive dhe komunave përkatëse lidhur me zbatimin e Strategjive dhe Planeve të Veprimit për të Drejtat e Njeriut në Republikën e Kosovës .Kjo ndikon që në krahasim me punën dhe aktivitete që zhvillohen ka më pak raporte që do të thotë se mungon një praktikë e mirëfilltë e raportimit.

Rekomandimet

Rekomandimet përkatëse mbi përmirësimet që duhen bërë për zbatimin dhe respektimin më të mirë të të drejtave të njeriut në Kosovë:

Institucionet përgjegjëse për zbatimin e strategjive duhet të ndërmarrin hapa konkretë për të nxitur zbatimin qoftë të strategjive apo edhe legjislacionit, duke ndarë fonde për objektiva të posaçëm si dhe duke ngarkuar ekspertë dhe organizata lokale që përmes aktiviteteve të tyre të trajtojnë nevojat e qytetarëve të Republikës së Kosovës.

Autoritet Lokale të Qeverisjes duhet të marrin iniciativën për të hartuar plane lokale të veprimit për zbatimin e objektivave të strategjive duke bashkëpunuar ngushtë me institucionet qendrore dhe donatorët për të mbështetur zhvillimin dhe financimin e projekteve.

Qeveria e Republikës së Kosovës duhet të forcojë strukturat që monitorojnë zbatimin e strategjive. Zyra për Qeverisje të Mirë, të Drejtat e Njeriut dhe Mundësi të Barabarta si udhëheqese e procesit të monitorimit të zbatimit të Strategjivë në fushën e të drejtave të njeriut të forcohet me staf përkatës dhe me krijimin e një Sekretariati brenda saj, që do të merrej me çështje specifike lidhur me monitorimin, koordinimin dhe raportimin.

Qeveria duhet që përmes iniciativave dhe projekteve të ndryshme të inkurajoj dhe të mbështesë bashkëpunimin me organizatat joqeveritare.

Institucionet qendrore dhe ato lokale, duhet të përgatisin programe informuese për të gjithë nëpunësit civilë.

Inkurajohen Organizatat Joqeveritare të jenë të hapura për bashkëpunim me autoritetet lokale dhe qendrore të qeverisjes në mënyrë që të bëjnë të mundur që ekspertiza e krijuar në vend të përdoret për zbatimin e strategjisë.

Qeveria duhet të ndjekë përditësimin e strategjive, me qëllim që t'i bëjë më të qartë dhe me të matshëm objektivat që do të arrihen; kohën kur do të realizohen këta objektiva; fondet që do të vihen në dispozicion dhe burimet e financimit.

Përditësimi duhet bërë duke u mbështetur në konsultime të gjera me grupet e interesit, si dhe duke i marrë në konsiderat të gjitha strategjitë e tjera sektoriale apo ndërsektoriale.

Instrumentet ndërkombëtare për mbrojtjen e Personave me aftësi të Kufizuara Konventa për të Drejtat e Personave me aftësi të Kufizuara dhe protokolli fakultativ

Ngjarja më e rëndësishme lidhur me çështjet e personave me aftësi të kufizuar kohëve të fundit pa dyshim ka qenë hyrja në fuqi e “Konventës Ndërkombëtare për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara dhe protokolli fakultativ”, më 3 Maj 2008, pas miratimit më 13 Dhjetor 2006 nga Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të Bashkuara.

Konventa paraqet pikë referimi lidhur me vendosjen e standardeve universale të detyrueshme ligjore të cilat garantojnë të Drejtat e Personave me aftësi të kufizuara. Megjenëse, ka pasur përpjekje paraprake për promovimin e legjislacionit që ka të bëjë me çështjet e personave me aftësi të kufizuara siç janë: “Rregullat Standarde të KB-së mbi Mundësitë e Barabarta për Personat me Aftësi të Kufizuara”, të cilat nuk ishin të detyrueshme me ligj si dhe të drejtat e personave me aftësi të kufizuara deri në një masë ishin pjesë e traktateve ndërkombëtare për të drejtat e njeriut dhe e raportimit tek organet e traktateve (p.sh Konventa për të Drejtat Ekonomike, Sociale dhe Kulturore dhe Konventa për të Drejtat e Fëmijëve). Asnjë Konventë deri më tani nuk ka qenë në mënyrë ekskluzive për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara. Konventa e re në tërësi i dedikohet personave me aftësi të kufizuara dhe ka vendosur obligime ligjore për shtetet anëtare.

Shtetet anëtare obligohen të vendosin masa që promovojnë të Drejtat e Personave me aftësi të Kufizuara pa diskriminim. Këto masa përfshijnë legjislacionin e kundërdiskriminimit dhe eliminimin e legjislacionit diskriminues ndaj personave me aftësi të kufizuara gjatë adoptimit të politikave dhe programeve. Për më tepër, duhet të ndërmerren masa për ti bërë shërbimet dhe të mirat të qasshme për personat me aftësi të kufizuara.

Qëllimi i konventës është promovimi, mbrojtja dhe sigurimi i të gëzuarit të plotë dhe të barabartë të të gjitha të drejtave të njeriut nga ana e personave me aftësi të kufizuara. Kjo mbulon një numër të fushave kyçe siç janë: qasja, lëvizja personale, shëndeti, arsimi, punësimi, rehabilitimi, pjesëmarrja në jetën politike, barazia dhe jo-diskriminimi.

Parimet më të rëndësishme referuese dhe relevante të konventës janë:

- 1) *Diskriminimi nuk është i lejuar as në formën e drejtpërdrejtë dhe as në atë të tërthortë.*
- 2) *Respektimi për dinjitetin e qenësishëm, autonominë individuale përfshirë këtu lirinë e zgjedhjes dhe pavarësinë e personave.*
- 3) *Shtetet Anëtare duhet të ndërmarrin masa efektive dhe të përshtatshme për të ndihmuar të gëzuarit e plotë të këtyre të drejtave nga personat me aftësi të kufizuara.*
- 4) *Pjesëmarrja e plotë dhe efektive si dhe përfshirja në shoqëri*

Shtetet Anëtare duhet të ndërmarrin masat e duhura me synim të përfshirjes dhe pjesëmarrjes së plotë në komunitet. Pjesëmarrja e plotë në të gjitha aspektet e shoqërisë është e rëndësishme për të fuqizuar individët që të përmbushin potencialet e tyre si qytetarë dhe pjesëtarë kontribuues të komunitetit të tyre.

5) *Qasshmëria*

Ideja qëndron në atë se nuk është e mjaftueshme që vetëm të drejtat për personat me aftësi të kufizuara të pranohen, por është po ashtu e nevojshme që të sigurohet që këtyre personave tu bëhet e mundur qasja dhe të gëzojnë atë që u është dhënë me këto të drejta. Qasshmëria në këtë kontekst nuk përfshin vetëm qasjen në ndërtesa, ajo po ashtu mbulon qasjen në rrugë (semaforët audio-vizual), sistemin transportues publik, shërbimet publike (shkollat, spitalet), informimin dhe komunikimin (Braille).

Shtetet Palë marrin përsipër të sigurojnë dhe promovojnë realizimin e plotë të të gjitha të drejtave dhe lirive themelore të njeriut për të gjithë personat me aftësi të kufizuara pa diskriminim të ndonjë lloji me bazë aftësinë e kufizuar. Për këtë qëllim, Shtetet Palë marrin përsipër:

- (a) Të miratojnë të gjitha masat e duhura legislative dhe administrative, si dhe masa të tjera për zbatimin e të drejtave të njohura nga kjo Konventë;
- (b) Të marrin të gjitha masat e duhura, përfshirë legjislacionin, për të modifikuar apo zhvlerësuar ligjet, rregulloret, zakonet dhe praktikat ekzistuese që përbejnë diskriminim ndaj personave me aftësi të kufizuara;

- (c) Të marrin parasysh mbrojtjen dhe promovimin e të drejtave të njeriut për personat me aftësi të kufizuara në të gjitha politikat dhe programet;
- (d) Të mos marrin pjesë në veprime apo praktika që nuk janë në përputhje me këtë Konventë dhe të sigurojnë që autoritetet dhe institucionet publike të veprojnë në përputhje me këtë Konventë;
- (e) Të marrin të gjitha masat e duhura për të eliminuar diskriminimin me bazë aftësinë e kufizuar nga personat, organizatat apo ndërmarrjet private;

Bazuar në këtë edhe Zyra e Kryeministrit të Republikës së Kosovës/Zyra për Qeverisje të Mirë, gjithmonë duke vënë në pah respektimin e të drejtave për personat me Aftësi të Kufizuara si dhe duke e konsideruar si prioritet në programin e saj vazhdimisht ka bërë përpjekje për ti arritur standardet e pranuar ndërkombëtare. Prandaj, Zyra e Kryeministrit/ Zyra për Qeverisje të Mirë është angazhuar në publikimin e Konventës së Kombeve të Bashkuara për Personat me Aftësi të Kufizuara, në mënyrë që shoqëria të njihet me parimet e kësaj konvente si dhe të ngritet vetëdija e shoqërisë lidhur me nevojat dhe kërkesat e Komunitetit të Personave me Aftësi të Kufizuara në Kosovë.

Qeveria e Kosovës publikimin e këtij dokumenti shumë thelbësorë e ka parë si kontribut në promovimin e realizimit të tërësishëm të të gjitha të Drejtave të personave me aftësi të kufizuar.

Baza ligjore kundër diskriminimit në bazë të aftësive të Kufizuara në të drejtën ndërkombëtare dhe në Republikën e Kosovës

Deklarata Universale e KB mbi të Drejtat e Njeriut - garanton të drejtën e secilit në një standard jetese të përshtatshme për shëndetin dhe mirëqenien e vet dhe familjes, dhe garanton të drejtën e secilit në siguri në rast të aftësisë së kufizuar.

Konventa e KB mbi të Drejtat e Personave me Aftësi Të Kufizuar - njeh të drejtën e të gjithë personave pa diskriminim në mbrojtje të barabartë dhe përfitim të barabartë nga ligji, dhe ndalon të gjitha diskriminimet mbi baza të aftësisë së kufizuar dhe u garanton të gjithë personave me aftësi të kufizuara mbrojtje të barabartë dhe efektive ligjore kundër diskriminimit në çdo aspekt.

Urdhëresa e BE mbi Barazinë në Punësim 2000/78/EC -ka për qëllim përmirësimin e integritetit shoqëror dhe ekonomik të personave me aftësi të kufizuar në fushën e punësimit, profesionit, trajnimit profesional dhe skemave të sigurimit social, dhe ndalon diskriminimin direkt dhe indirekt mbi baza të aftësisë së kufizuar.

Mbi gjuhët e shenjave

Gjuhët e shenjave nuk duhet të ngatërrohet me gjeeste ose "pantomime". Ato janë gjuhë natyrore në të drejtën e tyre, sistematike dhe të bazuara në rregulla, me leksione të dallueshme (fjalor) të shenjave arbitrare (simbole konvencionale) dhe gramatikore ,strukturave (sistemin e rregullave), dhe po ashtu komplekse si gjuhët e folura.

Gjuhët e njohura të shenjave janë gjuhët që përcillen me anë të formave të dorës, lëvizjet tëduarve dhe trupit, përdorimit të shprehjeve të fytyrës dhe modelet buzore. Ndërsa gjuhët e folura përdorin njësitë e tingujve për të formuar fjalë, gjuhët e shenjave që përdorin njësi vizuale-gjestikulative dhe formë, e përbërë nga katër forma të dorës themelore: formë dore (p.sh. të hapura apo të mbyllura) , lokacioni dorë (p.sh. në mes të ballit apo në para të gjoksit), lëvizjen e dorës (p.sh. lart ose poshtë), dhe orientim dore (p.sh. palme përballet me lart ose jashtë).

Gjuhët e shenjave kryejnë një varg të ngjashëm të funksioneve të gjuhëve që fliten: komunikojnë, përcjellin marrëdhëniet shoqërore, shprehin identitetin kulturor, sigurojë një burim të begatshëm me format artistike të shprehjes.

Edhe te Konventa për të drejtat e Personave me Aftësi ët Kufizuara, "Komunikim" përfshin gjuhët, shfaqje teksti, Braille, komunikimin me prekje, printim me font të madh multimedia e aksesueshme si dhe gjuhë të qartë, audio dhe të shkruar, lexues (person që lexon) dhe mënyra, mjetet dhe forma komunikimi shtesë apo alternative, përfshirë informacion dhe teknologji komunikimi të aksesueshëm. Gjuha" përfshin gjuhën e folur dhe gjuhën e shenjave si dhe forma të tjera të gjuhës jo-të folur;¹⁴

¹⁴ Konventa Ndërkombëtare për PAK, fq.5, neni 2, përkufizimet

Gjuha e shenjave nuk është një gjuhë universale. Çdo vend ka gjuhën e vet kombëtare të shenjave. Disa vende kanë më shumë se një gjuhën e shenjave, p.sh. në Spanjë, Katalonia Gjuha e shenjave është përdorur në Kataloni dhe Galician. Gjuha e Shenjave në Galicia, në Belgjikë, Flamishte Gjuha e Shenjave Belge, Gjuha e Shenjave Belge dhe Frengje frëngjisht Regjistrohuni Language, dhe Gjuha e Shenjave Gjermane janë përdorur, në Zvicër janë përdorur Gjuhët e Shenjave Zvicerrano-Gjermane, Zvicëranë- Franceze dhe Zvicëranë - Italiane në Finlandë është përdorur Gjuha e Shenjave Finlandeze.

Shumica e gjuhëve të shenjave janë reciprokisht të pakuptueshëm. Gjuhët e shenjave nuk kanë të njëjtin fjalor ose sintakse si gjuhë e folur të së njëjtës zonë gjeografike. Ato janë të pavarura nga gjuhët e folura, rreth tyre dhe kanë evoluar në komunitetet e shurdhëra (si gjuhë endogjene). Për shembull, për dallim nga gjuhët e folura, gjuha e shenjave amerikane ka shumë ngjashmëri me gjuhën e shenjave frënge pastaj me atë britaneze. Arsyeja është si më poshtë: Shkolla e parë për të shurdhër u themelua në Paris, gjatë shekullit të tetëmbëdhjetë, ku mësuesit mësonin gjuhen e shenjave frënge. Në 1816 mësuesi amerikan Thomas Gallaudet udhëtoi për në Paris për të studiuar mënyrën franceze të mësimdhënies.

Ai u kthye në Shtetet e Bashkuara me mësuesin e shurdhër Laurent Clerc dhe së bashku ata e hapen shkollën e parë amerikane për të shurdhër në Hartford, Connecticut, në 1817. Ata adoptuan metodën franceze, nënshkrimin për përdorim në klasat amerikane. Bashkimin e shenjave franceze me shenjat e përdorura nga populli amerikan i shurdhër në atë kohë formuar atë që tani quhet American Sign Language (ASL). Megjithatë, të ngjashme me gjuhët e folura, gjuhë shfaqin shenja të njëjtit lloj të variacionit: variacione sipas rajonit, grup shoqëror apo etik, gjendjen sociale, moshe, dhe gjinisë. Si gjuhë e folur, gjuha e shenjave ka evoluar. Gjuhët e shenjave janë gjuha e parë ose të preferuar për shumë njerëz prelinguar të shurdhër dhe disa njerëz me vështësi të dëgjimit dhe të tjerët që rriten me anëtarët e familjes së shurdhër. Njerëzit të cilët janë të shurdhër ose me vështirësi në të dëgjuar zakonisht kanë një gjuhë të folur, si gjuhë të parë ose të

preferuar. Megjithatë, ata mund të zgjedhin për të mësuar gjuhën e shenjave për të lehtësuar komunikimin.

Instrumentet ndërkombëtare për gjuhën e shenjave

Rezoluta e Parlamentit Evropian argumentohet se Parlamenti Evropian ishte aktori i parë në adresimin e çështjes së gjuhëve të shenjave në nivel Evropian. Rezoluta e vitit 1988 ende mbetet e vlefshme në shumë zona dhe në disa çështje të cilat u ngritën në atë kohë. Megjithatë, për shkak të mungesës së përparimit të bërë, ashtu siç perceptohet nga komuniteti i shurdhër, presioni në rritje në vitet 1990, çoi në miratimin e zgjidhjes me 1998, pikërisht dhjetë vjet pas publikimit të parë të këtij instrumenti. Kapitulli i mëposhtme përmbledh çështjet të ngritura në dy tekstet.

Rezoluta e Parlamentit Evropian mbi gjuhët e shenjave për Njerëzit e shurdhër

(1988) Parlamenti Evropian i bëri thirrje Komisionit për të bërë një propozim të Këshillit në lidhje me njohjen zyrtare të gjuhës së shenjave aplikuar nga njerëz të shurdhër në çdo shtet anëtar. Ajo i bëri thirrje vendeve anëtare për të hequr pengesat e mbetura për përdorimin e gjuhëve të shenjave.

Parlamenti Evropian theksoi rëndësinë e njohjes së gjuhës së shenjave interpretuar si një profesion dhe vendosjen e interpretimit të gjuhës së shenjave me kohë të plotë dhe trajnimit përkthyes të gjuhës së shenjave si dhe programet e punësimit në çdo shtet anëtar në bazë të përgjegjësisë së shoqatave kombëtare të shurdhër. Ajo kërkoi nga vendet anëtare të paraqesin, një konsultim me Sekretariati Rajonal Evropian të Federatës Botërore të Shurdhër, projektet për trajnimin e një numri të mjaftueshëm të tutorëve të gjuhës së shenjave, vlerësuesve, si dhe për perkrahjet e Fondit Social Evropian.

Rezolutën e Parlamentit Evropian mbi gjuhët e shenjave (1998) - Parlamenti Evropian i

bëri thirrje Komisionit Evropian për të bërë një propozim të Këshillit në lidhje me njohjen zyrtare të gjuhës së shenjave përdorur nga njerëz të shurdhër nga çdo anëtar i shteteve, dhe për të siguruar financimin e programeve të BE-së në fushën e arsimit dhe trajnimit për punësim, duke përfshirë trajnimin e gjuhës së shenjave për tutorë dhe interpret.

Ajo i bëri thirrje Komisionit për të siguruar që të gjitha programet e BE-së janë të aksesueshme për personat e shurdhër dhe njohjen e nevojës për gjuhën e shenjave dhe interpretim duke ndërmarrë masa në trajnim të gjuhës së shenjave dhe ngritjen e vetëdijes për zyrtarët që punojnë në institucione të BE'se. Ajo i bëri thirrje Komisionit dhe anëtareve të shteteve për të siguruar që takimet publike të organizuara nga institucionet e BE'se të jenë të arritshme për njerëzit e shurdhër duke ofruar gjuhën e shenjave dhe shërbimin e interpretimit sipas kërkesës.

Rekomandime nga mekanizmat Evropian për njohjen e gjuhës së shenjave

Duhet të njihet domosdoshmerisht gjuha zyrtare e shenjave. Këshilli i Evropës dhe organizata të tjera ndërkombëtare duhet të marrin parasysh dëshirën dhe mundësinë e përgatitjes së një instrumenti ligjor për të mbrojtur këto gjuhë dhe të drejtat e përdoruesve të tyre. Gjithashtu, Komisioni Evropian është kërkuar të marrë në konsideratë përfshirjen e veprimeve për të mbështetur gjuhën e shenjave dhe programet e saja.

Praktika të mira dhe shembuj në Evropë

Gjuhët e shenjave janë përdorur zakonisht në të gjithë vendet : Gjuha zyrtare britaneze në Britaninë e Madhe, gjuha frenge e shenjave në Francë, gjuha gjermane e shenjave në Gjermani, gjuha italiane e shenjave në Itali, etj. Megjithatë, ia vlen të përmendet se në disa vende mund të ekzistojë më shumë se një gjuhë e shenjave. Këto gjuhë të shenjave janë përdorur në disa zona të caktuara gjeografike dhe vetëm kështu plotësojnë përkufizimin e gjuhëve të pakicave në rajon.

Njohja e gjuhës së shenjave frenge

Më 1 mars 2004, Senati francez miratoi një projekt-ligj mbi të drejtat e barabarta dhe barazine e pjesëmarrjen dhe qytetrimin si mundësi e njerëzve me aftësi të kufizuara, e

cila përfshinë për herë të parë Kapitulli 3 - statusin e gjuhës së shenjave në shtetet anëtare si një përkufizim i "aftësisë së kufizuar" dhe mishëron të drejtën e kompensimit. Projektligji është objekt i më shumë se 150 amendamenteve, prej të cilave më shumë se 20 ishin unanimisht të miratuara, duke përfshirë njohjen zyrtare të gjuhës së shenjave..

Financimi dhe trajnimi i interpreteve

Detyrat e këtij shërbimi për interpretim të gjuhës së shenjave janë si më poshtë:

- të hartojë një listë të përkthyesve të përdorimit të gjuhës së shenjave apo atyre që japin ndonjë ndihmë tjetër me komunikim. Kjo listë miratohet nga kolegji. Vetëm këta përkthyes janë të njohur ligjërisht dhe kanë të drejtë për të siguruar interpretim të gjuhës së shenjave, të cilin Shërbimi në Bruksel do të paguajë,
- të hartojë një kontratë me çdo përkthyes që garantojnë shërbime të një cilësie në një çmim të fiksuar;
- Të organizojnë trajnime të vazhdueshme për përkthyes;
- Të veprojnë si ndërmjetës në mes të shurdhërve dhe interpreteve;
- Procesi i kërkesave të interpretimit nga njerëzit e shurdhër do të bëhet nëpërmjet një zyre qendrore.

Gjuha e shenjave në shkollë

Në institucione të caktuara publike të personelit që mësojnë gjuhën e shenjave janë në numër të vogël. Aktualisht, interpretues vijnë kryesisht nga promovimi i kurseve Sociale organizuar nga administratorët e Komunitetit frëngjisht-folëse të Belgjikës.

E drejta në informim

Gjuhët e folura (Radio, TV) dhe gjuhët e shkruara (mediat e shkruara dhe titrat) janë të rralla dhe plotësisht të qasshme për personat e Shurdhër. E drejta për informim (p.sh. nëpërmjet televizionit nacional dhe interpretëve të gjuhës së shenjave dhe faqeve të internetit në gjuhën e shenjave) janë me më të përshtatshmet mirëpo në një shkallë

shumë të kufizuar. 15 Vlen të përmendim se në Republikën e Kosovës në televizionin public të RTK-së, lajmet e gjuhës shqipe interpretohen në gjuhën e shenjave.

Telekomunikimi

Shfrytëzimi i telekomunikimit është i mundshëm vetëm në vendet ku shërbimet telefonike janë të ofruara. Këto përfshijën interpretët në telefon të cilët transfeojnë gjuhën e folur në tekst (mesazhet me tekst, fax, TTY, chat, e-mail) ose në tekstet me shneja (video telefon, chat) dhe anasjelltas. 16

Vetëm këto shërbime mundësojnë pesonat që dëgjojnë që të komunikojnë me personat e Shurdhër nëpërmjet telefonit.

Trajnim për prindër

Frëngjisht-folësit Promovues te Komunitetit të sistemit Social ofrojnë gjuhën e shenjave belge-franceze, por këto janë të papërshtatshëm shpesh për nevojat e prindërve, veqanërisht mbi Statusin e gjuhëve të shenjave në Evropë. Megjithatë, institucione shumë të njohura dhe shumë nga ato përfshijnë gjuhën e shenjave belge-franceze dhe ofrojnë një prej këtyre kurseve. Një pasojë e kësaj, në funksion të mungesës së kualifikuar të mësuesve që nuk dëgjojnë, është se sistemi i angazhon personat të shurdhër me asnjë trajnim themelor në mësimin e gjuhës. FFSB është në gjendje të ndërhyjë me trupat e organizimit të këtyre institucioneve. Shumë prindërit duhet takuar me komunitetin e shurdhër në mënyrë që të njihen me kulturën e shurdhër .

¹⁵ Mbrojtja dhe promovimi i gjuhës së shenjave dhe të drejtave të shfrytëzuesve të saj në shtetet e këshillit European, analizimi i nevojave , Verena Krausneker , **Divizioni i Integritetit të Personave me Aftësi të Kufizuara Departamenti i Politikave Sociale Drejtorati i Përgjithshëm i Kohezionit Social Këshilli i Europës**, www.coe.int/t/dg3/disability

¹⁶ Mbrojtja dhe promovimi i gjuhës së shenjave dhe të drejtave të shfrytëzuesve të saj në shtetet e këshillit European, analizimi i nevojave , Verena Krausneker , **Divizioni i Integritetit të Personave me Aftësi të Kufizuara Departamenti i Politikave Sociale Drejtorati i Përgjithshëm i Kohezionit Social Këshilli i Europës**, www.coe.int/t/dg3/disability

Gjuha e shenjave Kosovare dhe Komuniteti i Shurdhër

Statistikat

Nuk ka statistika zyrtare mbi numrin e komunitetit të Shurdhër në Republikën e Kosovës. Është mbajtur regjistrimi civile i popullatës dhe shumë shpejte pritet të kemi statistika të sakta lidhur me komunitetin e të shurdhëve në Kosovë. Mirëpo duke u bazuar nga statistikat që posedojnë komuniteti i Shurdhër në Kosovë numri i personave të Shurdhër të cilët shfrytëzojnë Gjuhën e Shenjave është diku rreth 7000 deri 8000. Gjithashtu duke u bazuar në deklaratat e OSBS-së misionit në Kosovë numri i të Shurdhërve është diku 15000 deri 20 000 persona të Shurdhër dhe persona me dëmtim në dëgjim. Nga këto parallogari dhe në mungesë të statistikave në Kosovë është e pamundur të prezantohet numri i saktë i personave të Shurdhër në Kosovë. Mirëpo është e njohur që në shtetet e zhvilluara në çdo 1000 banor 1 është person i Shurdhër. Kosova përfshihet në shtetet në zhvillim si dhe në bazë të dëmtimeve të luftës, sëmundjeve dhe intervenimeve të kufizuara mjekësore, Shoqata Kosovare e të Shurdhërve sugjeron se numri mund të jetë tre persona të Shurdhër në 1000 banor në Kosovë. Dhe përafërsisht mund të jenë 54.000 persona të Shurdhër.

Organizimi i të Shurdhërve

“Komunitetet e të Shurdhërvë më së miri kuptohen si minoritete gjuhësore sesa një grup i personave me aftësi të kufizuara. Komunitetet e të Shurdhërve kanë përjetuar mbijetesën nga shtypja gjuhësore e cila me qëllim që të zëvendësojë gjuhët e tyre, mirëpo e cila, shpesh, ka privuar komunitetet e të Shurdhërve nga qasja në literaturë, qasje në edukim, në njohuritë mbi kulturën dhe historinë e tyre. Pavarësisht shtypjes, gjuhët e shenjave kanë duruar, duke nxitur shpirtin e fortë të komunitetit dhe identitetit kolektiv”.¹⁷

Komuniteti i Shurdhërve është i organizuar në nivelin lokal dhe atë nacional. Në nivelin lokal ata janë të organizuar në cilësinë e shoqatave lokale dhe në kuadër të këtyre

¹⁷ Mbrojtja dhe promovimi i gjuhës së shenjave dhe të drejtave të shfrytëzuesve të saj në shtetet e këshillit European, analizimi i nevojave, Verena Krausneker, **Divizioni i Integritetit të Personave me Aftësi të Kufizuara Departamenti i Politikave Sociale Drejtorati i Përgjithshëm i Kohezionit Social Këshilli i Europës**, www.coe.int/t/dg3/disability

shoqatave ky komunitet kanë klubet e tyre. Klubet janë vende ku personat e Shurdhër takohen dhe zhvillojnë aktivitetet e tyre të përditshme. Përveç aktiviteteve ata ndajnë informacione të ndryshme nëpërmjet gjuhës së shenjave. Në mungesë të qasjes në informacione nëpërmjet gjuhës së tyre të shenjave ata takohen dhe ndajnë prova të tyre jetësore. Duke e ditur se komuniteti i të shurdhërve nuk kanë qasjen e duhur në komunikim e as në shërbimet e ndryshme publike mund të thuhet se ata edhe sot ndihen të diskriminuar.

Shoqata Kosovare e të Shurdhërve ka 420 anëtarë të paguar të cilët gjithashtu janë edhe anëtarë të Shoqatave Lokale. Shoqata Kosovare e të Shurdhërve po ashtu është organizatë ombrellë e 11 Shoqatave Lokale të Shurdhërve.

Raport mbi statusin e personave të shurdhër në Republikën e Kosovës

Raporti mbi statusin e personave të Shurdhër në Republikën e Kosovës është inicuar nga Shoqata Kosovare e të Shurdhërve, Shoqata Finlandeze e të Shurdhërve nga Ministria e Punëve të Jashtme të Finlandës si dhe me përkrahjen e Zyres për Qeverisje të Mirë pranë Zyres së Kryeministrit të Republikës së Kosovës. Raporti ka pasur për qëllim që të paraqes situatën e personave të Shurdhër në Republikën e Kosovës, edukimin dhe arsimimin e të Shurdhërve si dhe mundësitë për bashkëveprim, qasje në shërbime dhe informacione.

Të dhënat që kanë dalë nga ky raport japin shifra shumë shqetësuese për mbarë shoqërinë. Në bazë të këtij Raporti lidhur me standardin e jetës së personave të Shurdhër në Republikën e Kosovës, 2010, 98% e komunitetit të Shurdhër nuk ka qasje në informacione në institucionet e Kosovës. Prandaj nevoja për interpret të gjuhës së shenjave është një nevojë imediate në mënyrë që tu mundësohet një qasje e barabartë në shoqëri. Personave të Shurdhër në Kosovë nuk u mohohet direkt qasja në edukim, shërbime të ofruara nga institucionet etj. Mirëpo nga të dhënat e marra nga respondentët shihet qartë mungesa e zyrtarizimit të gjuhës së shenjave në Kosovë, mungesa e vetëdijes lidhur me dygjuhësinë dhe përmirsimin e edukimit për të Shurdhër, trajnimet për mësimdhënësit etj. Poashtu numri i vogël i interpretëve të gjuhës së shenjave priron

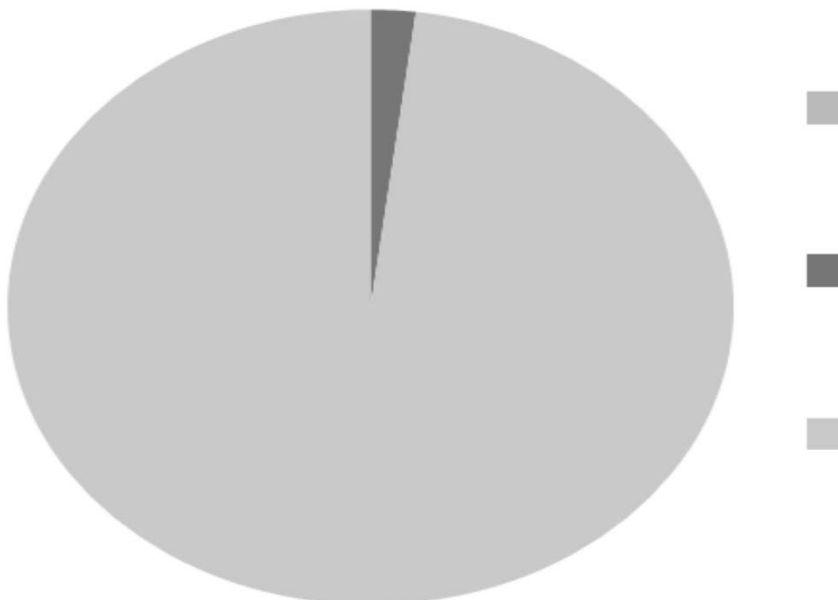
shumicën e personave të Shurdhër të kenë qasje në seksione të ndryshme të komunitetit kosovar. Ata në mungesë të gjuhës së shenjave nuk janë në gjendje të gëzojnë të drejtat themelore njerëzore.

Vlen të përmendim se te pyetja : A mendoni se mund të vijoni shkollimin e lartë me përgatitjen tuaj nga shkolla e mesme, marrin këtë përgjigje:

Numri I madh i analfabetizmit të personave të Shurdhër në Kosovë konfirmon se është nevojë e madhe për një sistem të edukimit më të mirë dhe efikas duke përfshirë gjuhën e shenjave në procesin arsimor.

Mungesa e edukimit të mirëfillt privon personat e Shurdhër nga mundësia në pjesëmarrje në sferat e ndryshme të jetës.

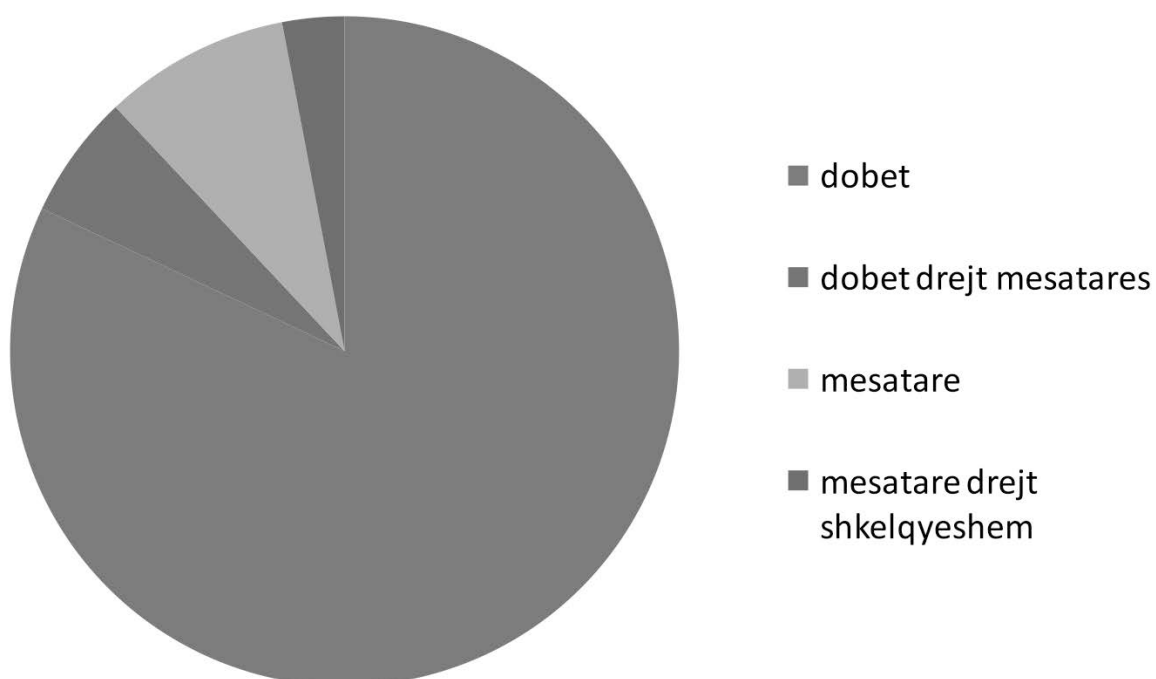
Kjo analizë tregon se ambientet në shkollat e të Shurdhërve në Kosovë nuk ofrojnë shanse optimale që personat e Shurdhër të arrijnë zhvillim maksimal akademik dhe social.

Arsimimi

	Meshkuj NR=76	Femra NR=24
Kanë vijuar shkollën fillore	76,3%	37,5%
Nuk kanë vijuar shkollën e mesme	5,3%	8,3%
Nuk kanë mbaruar shkollën e mesme	18,4%	54,2% ¹⁸

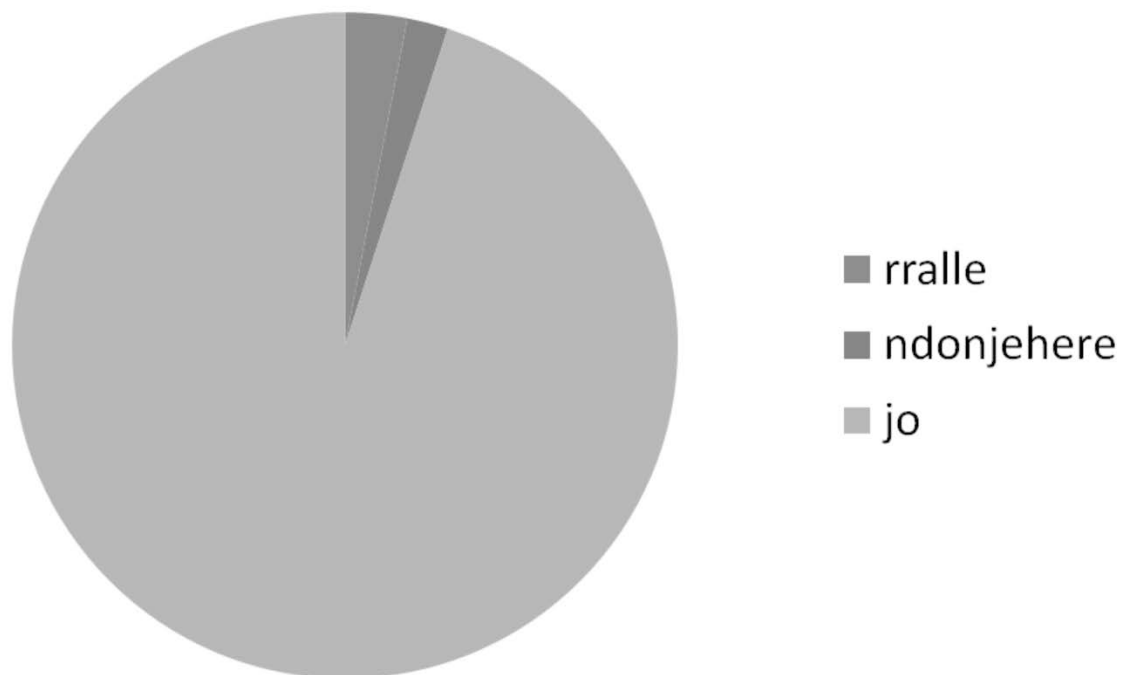
Gjithashtu në pyetjen për: Shërbimet e ofruara nga institucionet qeveritare është marrë kjo përgjigje:

¹⁸ Raport I statusit të personave të shurdhër në republikën e kosovës qershor 2010

¹⁹ Raport I statusit të personave të shurdhër në republikën e kosovës qershor 2010

Qasja në shërbimet e interpretimit në Kosovë

Rekomandimet e dalura nga Raporti për statusin e personave të Shurdhër të Kosovës:

Këto rekomandime janë veprime të domosdoshme që duhet të ndërmerren nga ana e Qeverisë së Republikës së Kosovës në mënyrë që të arrihet një intervenim bazë në ofrimin e mundësive të barabarta për komunitetin e Shurdhër në të gjitha sferat e jetës.

Qeveria e Republikës së Kosovës me një vendim apo një akt tjetër zyrtar të zyrtarizoj (njohë) gjuhën e shenjave në Republikën e Kosovës
Qeveria të obligojë institucionet Kosovare për të njohur, për të ofruar shërbime në gjuhën e shenjave, për ta promovuar dhe respektuar gjuhën e shenjave.

Përmisimin e procesit edukativo-arsimor për komunitetin e të shurdhërve
Trajnimet për arsimtarët

Zhvillimi i aftësive mësimore në gjuhën e shenjave

Përmirësimin dhe provizionet në shërbimet sociale

Përmirësimin dhe ofrimin e shërbimeve shëndetësore

Përmirësimi dhe ofrimi i shërbimeve në kulturë dhe media

Krijimi i hapësirave të cilat lejojnë qasje dhe respektim të gjuhës së shenjave në institucionet shëndetësore, institucionet edukativo-arsimore, institucionet legale, polici dhe institucionet tjera me rëndësi.

Ngritja e vetëdijes për institucionet dhe qytetarët nga ana e Shoqatës Kosovare të Shurdhërve dhe Zyrës për Qeverisje të Mirë duke lansuar kampanja në lidhje me zyrtarizimin e gjuhës së shenjave menjëherë pas vendimit të Qeveris

Rekomandohet që ZQM/ZKM së bashku me institucionet tjera relevante të zhvillojnë politika adekuate për implementimin e rekomandimeve të lartpërmendura

Të gjitha institucionet qoftë ato të nivelit qendror apo lokal duhet të ndajnë fonde për ofrimin e shërbimeve në gjuhën e shenjave

Institucionet duhet të angazhojnë ekspert vendorë e ndërkombëtar që ndihmojnë procesin e ofrimit të shërbimeve në gjuhën e shenjave

ZQM/ZKM të ngarkohet me procesin e koordinimit, monitorimit dhe raportimit të procesit të zyrtarizimit të gjuhës së shenjave.

Komunikimi dhe interpreti i gjuhës së shenjave

Qëllimi i angazhimit të një interpreti të trajnuar, është që përjetimi i komunikimit të bëhet sa më i kompletuar që është e mundur për njerëzit që dëgjojnë dhe njerëzit që nuk dëgjojnë fare apo për ata të cilët kanë vështësi në dëgjim. Për të arritur këtë, interpreti duhet të transmetojë kuptimin e mesazheve të paraqitura sa më saktësishtqë të jetë e mundur, duke përfshirë edhe nuancat e ndjenjave dhe të qëndrimeve të transmetuara nga pjesëmarrësit, qofshin ato në gjuhën e folur shqipe ose në Gjuhën e Shenjave Kosovare (GJSHK). Interpretët e gjuhës së shenjave janë të trajnuar si në gjuhën shqipe ashtu edhe në GJSHK. Ata, po ashtu, kanë njohuri për aspektet sociale dhe kulturore të komunitetit të Shurdhërve. Veç kësaj, interpretët e gjuhës së shenjave janë në gjendje të modifikojnë përdorimin e gjuhës së tyre, në mënyrë që t'i përshtaten nevojave të qytetarëve për tu përfshirë në një situatë interpretimi/përkthimi. Interpretët e gjuhës së shenjave duhet t'i përmbahen 'Kodit të Sjelljes Profesionale'. Ky kod e specifikon sjelljen e duhur gjatë interpretimit dhe u ndihmon interpretëve të marrin vendime të duhura që kanë të bëjnë me rolin dhe përgjegjësitë e tyre.

Pse nevojiten interpretët e gjuhës së shenjave?

Në mënyrë që qytetarët e Shurdhër të kenë lirinë për t'u qasur në shoqëri dhe për të gëzuar po të njëjtat të drejta sikurse qytetarët tjerë në Republikën e Kosovës, janë shumë

të domosdoshme shërbimet e një interpreti të trajnuar, posaçërisht në situatat të rëndësishme jetësore. Në nivel ndërkombëtar, secili shtet e ka gjuhën e vet të Shenjave. gjuha e shenjave në Republikën e Kosovës njihet me emrin Gjuha e Shenjave Kosovare (GJSHK). GJSHK është gjuhë me të drejtat dhe meritat e veta. Është gjuhë pamore-hapësinore që përfshin lëvizjet trupore dhe shprehjet e fytyrës.

Ku do të duhej të angazhohej një interpret i gjuhës së shenjave?

Situatat ku një interpret mund të angazhohet janë:

Vizitat mjekësore, sic janë; vizitat te mjeku I përgjithshëm, specialist, në qendrat e shëndetësisë komunitare, spitale, emergjenca.

Çështje gjyqësore, siç janë; intervistat në polici, takimet me gjykatësit, në gjykatë.

Arsimimi – në shkolla, kolegje universitete ? Takimet në banka dhe institucionet tjera financiare.

Intervistat për punësim, takimet e stafit, kurset e trajnimit ? Shërbimet e mirëqenies sociale.

Raste special si; martesë dhe funerale ? Ngjarje politike, si; konferencat, takimet parlamentare, komuna, lotimi.

Mediat dhe artet, si; televizioni, teatri, performansat tjera artistike.

Ngjarje të ndryshme sportive Ju së bashku me personin e Shurdhër mund të vendosni nëse ai dëshiron të shfrytëzojë shërbimin e një interpreti të gjuhës së shenjave.

Personi i Shurdhër mund të gjykojë më së miri për nevojën e shërbimit të një interpreti. Ne nuk duhet të pretendojmë se personi patjetër ka nevojë për një interpret vetëm se është i Shurdhër.

Cili është roli i interpretit të gjuhës së shenjave?

Roli i një interpreti të gjuhës së shenjave është transmetimi i të gjitha informatave të dhëna nga njëra gjuhë në gjuhën tjetër duke mos larguar apo shtuar asgjë. Pra në këtë rast ai transmeton të gjitha informatat nga gjuha shqipe në GJSHK dhe anasjelltas. Sipas 'Kodit të Sjelljes Profesionale' dhe Kushteve të Punës, interpretët e gjuhës së shenjave nuk kanë të drejtë t'i shprehin mendimet personale ose të kycen në biseda gjatë interpretimit. Interpretët e gjuhës së shenjave janë të paanshëm. Ata nuk mbajnë anën e

asnjerës palë dhe nuk japin këshilla gjatë procesit të interpretimit. Ata do të ofrojnë informata për çështjen që kanë të bëjnë me interpretimin, qoftë para ose pas ngjarjes.

Si të punohet me interpretët e gjuhës së shenjave?

Puna me një interpret të gjuhës së shenjave nuk do të thotë se është e vështirë apo dërrmuese! Përvojat paraprake dhe njohuritë mund të lehtësojnë gjatë punës me interpretët; këshillat më poshtë mund të ju ndihmojnë gjatë angazhimit të një interpreti të gjuhës së shenjave.

Pse nuk duhet kontraktuar një interpret të patrajnuar?

Për shkak të mungesës së interpretëve të kualifikuar, klientët ndonjëherë mbështetn tek shërbimet e interpretëve jo të trajnuar. Një gjë e tillë duhet të shmajej për arsye të interpretimit të informatave të gabuara, si dhe për shkak se nuk do të përcjell mendimin e juaj tek kontakti juaj, kjo do të interpretohet gabim. Gjithashtu kjo do të mund të çoi tek mosmarrëveshjet, psh te mjeku tek interpretimi gabim i simptomave ose edhe i sëmundjes, ose edhe kur ne ndodhemi para policisë, gjykatës, në shkollë e shumë vende tjera me rëndësi jetike për ne.

Kodi i Sjelljes Profesionale të Interpretëve

Nga interpretët pritet që të përmbahen Kodit të tyre të sjelljes profesionale. Kodi I tillë, gjithashtu mund të shfrytëzohet edhe si udhëzues për klientët, në mënyrë që të këta të fundit të kenë njohuri dhe e dinë se çfarë duhet të presin nga interpretët e gjuhës së shenjave, me qëllim të sigurimit të cilësisë së shërbimit.

Kodi trajton çështjet si më poshtë: Të drejtat gjuhësore, si dhe gjuhën e shenjave në bazë të Konventës së OKB mbi të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara dhe ligjet e vendeve anëtare të OKB-së

Procesi për zyrtarizimin e gjuhës së shenjave në vendet e ndyshme dhe Republikën e Kosovës

Si më poshtë japim disa shembuj për njohjen e gjuhës së shenjave nga shtetet anëtare të BE si dhe vendet tjera nga rajoni dhe bota:

Austri - nuk ka njohje në nivel federal,

Republika Çeke - Po. Ajo është përfshirë në Kushtetutë që nga viti 1988.

Qipro - ka njohje të gjuhës së shenjave

Danimarkë - nuk ka njohje, në 1991 ka dalë një sugjerim për Qeverinë, me rast rekomandohet dygjuhësi për fëmijët e shurdhër

Hungari - Po, ligji u miratua në vitin 2008

Finland - Po. Kushtetuta e 1995,

Francë - Po. Dokument Ministror jo-ligjor 2003 (kjo është e mundur për të mësuar gjuhën e shenjave si gjuhë e huaj si anglisht)

Gjermani - Po. Gjuha e shenjave pranon ligjin për të drejtat e barabarta të personit me aftësi të kufizuara

Greqi - Po. Kushtetuta e 2000 dhe të mësuarit e gjuhës për studentët me vështërsi në të dëgjuar

Itali - nuk ka njohje. Që nga viti 1997 ekziston vetëm mundësia që të sigurojë një përkthyes në universitete apo një asistent në shkollë, Dekreti Ministror Unicersitar

Luksemburg - Po

Holandë - Po

Portugali - P. PSL në Kushtetutë që nga viti 1997

Sllovaki - Po. Kushtetuta nga viti 1995

Slloveni - Po, por vetëm në fushën e arsimit

Maqedoni - vendimi për zyrtarizimin e gjuhës së shenjave u miratua në vitin 2009

Suedi - Jo njohje parlamentare. Gjuha e shenjave si gjuhë mësimi për fëmijët e shurdhër, është një pjesë e edukimit dygjuhësh- bilingual.

Britania e Madhe - në nivelin juridik është zyrtarizuar, si një gjuhë me të drejtat e veta. Gjuha e shenjave Britaneze u njoh nga qeveria britanike në 2003

SHBA - vetëm me Konventë - në pjesën e Aktit të aftësisë së kufizuar.

Procesi i Zyrtarizimit të gjuhës së shenjave në Republikën e Kosovës:

Zyra për Qeverisje të Mirë/Zyra e Kryeministrit ka koordinuar gjithë procesin për zyrtarizimin e gjuhës së shenjave kosovare në bazë të vendimit të Sekretarit të Përhershëm të Zyrës së Kryeministrit për krijimin e Grupit Punues për Zyrtarizimin e Gjuhës së Shenjave. Këtë proces e kanë përcjellë mbajtja e disa takimeve, punëtorive konferencave dhe konsultimeve me ekspert vendorë e ndërkombëtar.

Në finalizimin e këtij procesi ZQM/ZKM në bashkëpunim me SHKSH kanë organizuar punëtoritë përfundimtare për nxjerrjen e rekomandimeve për Qeverinë e Republikës së Kosovës për zyrtarizimin e gjuhës së shenjave kosovare. Këto punëtori janë vlerësuar si mjaft të suksesshme sepse me këtë rast edhe është prezantuar raporti për personat e shurdhër në Kosovë ku bazuar në këtë raport ZQM bashkë me ekspertët vendor e ndërkombëtar kanë finalizuar rekomandimet për Qeverinë e Republikës së Kosovës për njohjen e gjuhës së shenjave.

Bazuar në këtë Qeveria e Republikës së Kosovës me 29 Shtator 2010, vendim nr.06/146, mori vendimin për zyrtarizimin e gjuhës së shenjave. Gjithashtu me këtë vendim është parapa edeh harimi i Politikës së Veprimit për zyrtarizimin e gjuhës së shenjave. Si rrjedhojë e kësaj me datë 05.04.2011 është themeluar Grupi Punues për shqyrtimin e politikës së veprimit për Zyrtarizimin e gjuhës së shenjave në Republikën e Kosovës. Zyra për Qeverisje të Mirë është paraparë të jetë institucioni koordinues i mbarë procesit.

Gjuhët e shenjave

Shumica e grupeve të vëzhguara të njohura të njerzve të shurdhër rreth botës përdorin disa gjuhë të shenjave edhe personat e izoluar të shurdhër janë verejtur se kanë zhvilluar gjuhën e shenjave për nevojën e komunikimit me të afërmit dhe miqtë. Vizuale- gjestikulative - (prekjes) gjuha e shenjave aplikohet me dy duar dhe që do të thotë se është biologjikisht normale. Njerëzit e shurdhër u përkasin minoriteteve gjuhësore dhe për këtë arsye gjuhet e shenjave janë gjuhët te pakicave.

Gjuha natyrore e shenjave (sistemet shenjë)

Gjuhët natyrore të shenjave ishin përfshirë në mënyrë spontane gjatë bashkëveprimit të pakufizuar në mesin e njerzve që përdorin ato si të sistemit të komunikimit kryesor - Çeke, finlandisht, gjermanisht etj Gjuha derivative e shenjave ka qenë e shpikur me qëllim që individët e veçantë (për shembull nga mësuesit e fëmijëve që nuk dëgjojnë), për të përfaqësuar gjuhen e folur. Ajo është përdorur në shkolla, mund ose mund të mos

jetë përhapur në mënyrë spontane në komunitetin e gjerë në komunikimin e përditshëm dhe lejon një nivel më të lartë të profesionalizmit dhe punësimit.

Shënime për Autorin

Autori është ekspert i pavarur për të drejtat e njeriut dhe gjuhën e shenjave. Duke filluar qysh nga viti 1999 i është përkushtuar mbrojtjes së të drejtave të njeriut, ku fillimisht ka punuar si mësues në shkollën speciale për personat e shurdhër në Prizren. Duke qenë se ka punuar si mësues kupton dhe flet gjuhën e shenjave Kosovare. Për 11 vite dhe tani ka pozita të larta në institucione të Kosovës: si Drejtor i Zyrës për Qeverisje të Mirë, të drejtat e njeriut, mundësi të barabarta dhe çështje gjinore, Koordinator qeveritarë për të drejtat e njeriut, Udhëheqës i komitetit drejtues për të drejtat e personave me aftësi të kufizuar, udhëheqës i grupit për zyrtarizimin e gjuhës së shenjave në Kosovë, si dhe koordinator i shumë komiteteve, komisioneve e grupeve të punës për hartimin, zbatimin dhe monitorimin e të drejtave të njeriut në përgjithësi.

Autori gjithashtu është autor dhe bashkë autor i disa publikimeve brenda dhe jashtë vendit në fushën e të drejtave të njeriut. Ka zhvilluar një varg trajnimesh për ngritje të kapaciteteve si të Shoqatës kosovare të të shurdhërve ashtu edhe për klubet e saj. Për 30 klube komunale të komunitetit të të shurdhërve në Kosovë ka mbajtur trajnime për të drejtat e njeriut, mundësitë e barabarta, për gjuhën e shenjave, jo diskriminimin dhe çështjet gjinore. Autori për kontributin dhe punën shumë vjeçare në fushën e të drejtave të njeriut në vitin 2010 nga Shoqata e të Verbërve dhe me të parë të dobësuar të Kosovës është nderuar me çmimin Haxhi Leti, çmimi më i lartë që ndahet në Kosovë.

SHTOJCË

Vendimi për krijimin e grupit për Zyrtarizimin e gjuhës së shenjave.

Vendimi për zyrtarizimin e gjuhës së shenjave.

Vendimi për krijimin e grupit për hartimin e politikës për zbatimin e vendimit për zyrtarizimin e gjuhës së shenjave.

INSTITUCIONET E PËRKOHSHME TË VETËQEVERISJES
PRIVREMENE INSTITUCIJE SAMOUPRAVLJANJA
PROVISIONAL INSTITUTIONS OF SELF-GOVERNMENT

ZYRA E KRYEMINISTRIT
URED PREMIJERA
OFFICE OF THE PRIME MINISTER

SEKRETARI I PËRHERSHËM
STALNI SEKRETAR
PERMANENT SECRETARY

Prishtinë, 06.02.2007
Protokoll: 07/1048

Në pajtim me nenin 5, paragrafi 5.4 (c) të Rregullores 2001/19 për Degën e Ekzekutivit të Institucioneve të Përkohshme të Vetëqeverisjes në Kosovë, nenit 4.1.1 dhe nenit 29, të Rregullores së Punës së Qeverisë së Kosovës, pjesa e tretë (3) për Procedurat e veçanta për përgatitjen e projektligjeve dhe akteve të tjera ligjore dhe nënligjore, si dhe të drejtat që burojnë nga IPVQ për komentim të propozim-amendamenteve, Sekretari i Përhershëm nxjerr këtë:

VENDIM

- 1 Themelohet Grupi Punues për Zyrtaresimin e Gjuhës së Shenjave në Kosovë
- 2 Grupi Punues për Zyrtaresimin e Gjuhës së Shenjave do të bashkërendojë politikat, planet, programet, proceset e zyrtarisimit të gjuhës së shenjave në Kosovë dhe çështjet që lidhen me të drejtat e personave të shurdhër ndërmjet institucioneve qendror, nivelit lokal, organizatave përfaqësuese të komunitetit të personave të shurdhër dhe eksperteve të gjuhës së shenjave.
- 3 Grupi punues do të ketë këtë përbërje:
 - Zyra për Qeverisje të Mirë/ZKM koordinatore e grupit punues
 - Ministria e Arsimit Shkencës dhe e Teknologjisë
 - Shkolla e të Shurdhërve në Prizren
 - Klubi i të Shurdhërve Prishtinë
 - Koalicioni i Personave me Aftësi të Kufizuar
 - Klubi i të Shurdhërve Pejë
 - Shoqata e të Shurdhërve të Kosovës
 - OJQ-ja, mbi Trajnim Organizativ dhe Zhvillimin e Gjuhës së Shenjave
- 4 Grupi punues ka mandat për të koordinuar punët për zyrtarisimin e gjuhës së Shenjave.
- 5 Zyra për Qeverisje të Mirë/Zyra e Kryeministrit, do të drejtojë dhe koordinojë punët për gjatë gjithë procesit të zyrtarisimit të gjuhës së shenjave në Kosovë.
- 6 Vendimi hyn në fuqi me datën e nënshkrimit.

Vendimi i dërgohet:

- Zyres për Qeverisje të Mirë/ZKM
- Të gjithë Anëtarëve të Grupit Punues
- Arkivit të Qeverisë

Fitim Krasniqi
Sekretar i Përhershëm

REPUBLIKA E KOSOVËS - REPUBLIKA KOSOVA - REPUBLIC OF KOSOVA
QEVERIA E KOSOVO - VLADA KOSOVA - GOVERNMENT OF KOSOVO
ZRYE E KRYEMINISTRI - UREDI PREMIERIA - OFFICE OF THE PRIME MINISTER
SEKTORI I ARKIVES - SEKTOR ARHIVE - ARCHIVE SECTOR

Numeri i regjistruar: 029
No. Prot. 562
Data: 06/04/2011
Prishtine / a

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government

Zyra e Kryeministrit - Ured Premijera - Office of the Prime Minister
Sekretari i Përgjithshëm - Generalni Sekretar - Secretary General

Prishtinë: 05.04.2011
Numër: 74/2011

Në mbështetje të nenit 145, paragrafi 2, të Kushtetutës së Republikës së Kosovës, në pajtim me nenin 5 paragrafi 5.4. (c) të Rregullores 2001/19 për Degën e Ekzekutivit të Institucioneve të Përkohshme të Vetëqeverisjes në Kosovë, si dhe vendimit të Qeverisë nr.06/146, të datës 29.09.2010, Sekretari i Përgjithshëm nxjerr:

V E N D I M

I. Caktohet Grupi Punues për shqyrtimin e Politikës së Veprimit për zyrtarizimin e gjuhës së shenjave në Republikën e Kosovës, në këtë përbërje:

1. Habit Hajredini	ZQM/ZKM	Kryesues
2. Armenda Berani	ZQM/ZKM	zv. Kryesuese
3. Nafie Sejdiu	ZKM	anëtare
4. Mirlinda Lushtaku	SKQ/ZKM	anëtare
5. Drita Cakiqi	MD	anëtare
6. Mehmet Simnica	MEF	anëtar
7. Qazim Gashi	MPMS	anëtar
8. Lulavere Kadriu	MASHT	anëtare
9. Enver Kurtalani	Shoqata Kosovare e të Shurdhërve	anëtar
10. Gjylbehare Pupovci	Shoqata Kosovare e të Shurdhërve	anëtare

Në cilësinë e ekspertëve/vëzhguesve caktohen:

1. Përfaqësues	Zyra e Komisionit Evropian
2. Përfaqësues	OSBE
3. Robert Adam	Qendra për hulumtime të shurdhësisë në Londër
4. Arttu Likamaa	Shoqata Finlandeze e të Shurdhërve
5. Inkeri Lahtinen	Shoqata Finlandeze e të Shurdhërve
6. Nehare Zeqiraj	Shoqata Kosovare e të Shurdhërve
7. Faton Parduzi	Shoqata Kosovare e të Shurdhërve
8. Drita Toprlak	Shoqata Kosovare e të Shurdhërve
9. Rukije Gashi	Shoqata Kosovare e të Shurdhërve
10. Selman Hoti	Shoqata Kosovare e të Shurdhërve

Zyrtarizimi i gjuhës së shenjave në Republikën e Kosovës- Shtator 2010.

Legal Seat - Helsinki, Finland

WORLD FEDERATION OF THE DEAF

An International Non-Governmental Organisation in official liaison with ECOSOC, UNESCO, ILO and WHO

PO Box 65, FIN-00401 Helsinki, FINLAND

FAX: +358 9 5803 572

www.wfdeaf.org

President

MARKKU JOKINEN

Email: wfd@ki-deaf.fi

1 October 2010

Habit Hajredini

Human Rights Coordinator in the Government of Republic of Kosovo

Director of the Office for Good Governance,

Human Rights, Equal Opportunities and Gender Issues

Office of the Prime Minister of Kosovo

Floor 6, Room 602

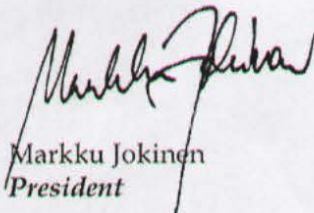
Dear Mr Hajredini,

On behalf of the Board of the World Federation of the Deaf, let me convey my heartfelt congratulations on the recognition of the Kosovar Sign Language. Furthermore, I would like to thank Office of the Prime Minister of Kosovo for your outstanding work and support given to the Kosovar Association of the Deaf and the Deaf community in Kosovo over the past years.

This recognition is a remarkable step building a more equal society, but also a significant acknowledgment for the whole international Deaf community highlighting the importance of the protection of sign languages and showing a great example for many countries still lacking such recognition.

Let me wish you continued success, strength and courage to the vitally important work done by your Ministry.

Yours sincerely

Markku Jokinen
President

Legal Seat - Helsinki, Finland

Adresa: Shoqata Kosovare e të Shurdhërve
Rr. Nazim Gafurri Nr. 28/2-1, 10000 Prishtinë - Kosovë
Rr. FAH Postal 342, 10000 Prishtinë - Kosovë
e-mail: deafkosova@hotmail.com

This manual was produced within the project funded by Czech Development Agency and Ministry for Foreign Affairs of the Czech Republic within the framework of the Development Cooperation Program of the Czech Republic

Ky manual është botuar në kuadër të projektit të financuar nga Agjensioni Çek për Zhvillim dhe Ministria e Punëve të Jashtme të Republikës Çeke në kuadër të kornizës së Programit për Bashkëpunim dhe Zhvillim të Republikës Çeke

